

המדור הביבליוגרפי

הרב מאיר וונדר

מפתח מוער

למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת
ובכתבי עת תורניים בשנת תשס"ה

רשימה קודמת:

אסיא פ"ג-פ"ד (כרך כ"א, חוב' ג-ד), תשרי תשס"ט, עמ' 164-217

תוכן הפרקים

א.	תפילין, תפילה, ברכות	1 - 52
ב.	שבת	53 - 114
ג.	מועדים	115 - 160
ד.	איסור וטהרה	161 - 230
ה.	נדרים, צדקה, מילה	231 - 269
ו.	רפואה, השתלות	270 - 342
ז.	נשים, הפריית	343 - 460
ח.	נזיקין, הפלות	461 - 493

רשימת הספרים וכתבי העת

1. **אבני חפץ ד** הרב יונתן בנימין גולדברגר, ברוקלין
2. **אדני נחשת ב** הרב יום טוב שורץ, ברוקלין
3. **אור דוד ב** הרב דוד אזולאי, אשדוד
4. **אור ישראל לח** קובץ לענייני הלכה ומנהג, מאנסי
5. **אור המזרח מט, נ** המזרחי והפעל המזרחי באמריקה
6. **אור תורה** ישיבת כסא רחמים, בני ברק
7. **אמונת עתיד** מכון התורה והארץ, נוה דקלים
8. **אסיא עה-עו** מכון שלזינגר שליד שערי צדק, ירושלים
9. **אפיקי יהודה** ספר זכרון לרב יהודה גרשוני, ירושלים
10. **אפסי ארץ** הרב ישראל אפרים פישל סופר, נאנאש בהונגריה
11. **בדד 16** אוניברסיטת בר אילן, רמת גן
12. **בית אהרן וישראל** מוסדות קרלין סטאלין, ירושלים
13. **בית הלל כא-כג** לזכר ר' הלל טוטיאן, ירושלים
14. **בית יצחק לז** הסתדרות תלמידי ישיבת רבנו יצחק אלחנן, נוא יארק
15. **בנין אריאל** הרב זלמן נחמיה גולדברגר, ירושלים
16. **ברכת יהודה א** הרב יהודה ברכה, ירושלים
17. **ברכת יוסף א** הרב יוסף מיכאל, בת ים
18. **ברכת ראובן שלמה א** הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר, ירושלים
19. **גדולת מרדכי א, ב** הרב מרדכי אמייס הכהן, ג'רבה
20. **דבר חבון א** הרב דב ליאור, קרית ארבע
21. **דברות אליהו ב** הרב אליהו אברול, ירושלים
22. **דברי אור ב, ג** הרב יצחק הרשקוביטש, ברוקלין
23. **דברי בניהו ט** הרב בניהו דיין, ירושלים
24. **דברי דוד ב** הרב דוד טהרני, ביתר עילית
25. **דברי שלמה ב** הרב שלמה שניידר, ברוקלין
26. **דברים שאין להם שיעור** מכון צומת, אלון שבות
27. **דרכי הוראה א** בית דין צדק ובית הוראה, ירושלים
28. **הוד והדר** הרב חיים שולמן, ירושלים
29. **הר צבי אה"ע** הרב צבי פסח פרנק, ירושלים
30. **והרים הכהן א** הרב ירמיה מנחם כהן, אנטוורפן
31. **ויען אברהם ב, ג, ה, ז** הרב אברהם סאלם, ירושלים
32. **ויען דוד ג** הרב חיים יוסף דוד וייס, אנטוורפן
33. **ויען יוסף ב** הרב יוסף גרינולד, ברוקלין
34. **ויען שאול א** הרב שאול חנן-יה וואקנין, ירושלים
35. **ויצבור יוסף ד, ה** הרב יוסף בר שלום, בת ים
36. **וקנה לך חבר ה** בית מדרש עטרת חכמים, חולון
37. **זהב מכתם אופיר** הרב אופיר חי ברדא, אלעד
38. **זיו התורה א** תלמידי הרב משה לוי ז"ל, בני ברק
39. **זכור לאברהם** בית מדרש ישיבת אליהו, חולון
40. **זכרון יהודה** רבי יהודה בן הרא"ש, טולידו

41. זכרון יוסף הרב יוסף שטיינהרט, פיורדא
42. זרע יעקב כד ראשי ולומדי הכוללים בשיכון סקווירא, ניו יורק
43. חבל נחלתו ד הרב יעקב אפשטיין, עצמונה
44. חזון אליהו א הרב אליהו חי אביטן, תל ציון ירושלים
45. חלב צאן א הרב חיים יוסף אברג'ל, נתיבות
46. חמדת אברהם ג, ד הרב אברהם דיין, ירושלים
47. טעם הצבי הרב צבי יצחק אברמוביץ, חצור הגלילית
48. ישורון טו, טז מאסף תורני, ניו יורק-ירושלים
49. ישיב יצחק ו, ז, ט, י הרב יצחק שמואל שכטר, נתניה
50. ישר דרך מכון בני דוד וישיבת שערי רחמים, ירושלים
51. כשרות לעילוי נשמת הרב לוי ביסטריצקי, צפת
52. כתיבה לחיים א-ב הרב חיים ישכר דב גרוס, מונקאטש
53. המאור הרב מאיר אמסעל, ברוקלין
54. מאורות ירושלים א אברכי קהל עדת ירושלים, ירושלים
55. מאזני צדק א, ג הרב מנחם זכריה זילבר, ברוקלין
56. מבית לוי יח בית מדרשו של הרב שמואל ווונר, בני ברק
57. מבשרת ציון א הרב בן ציון מוצפי, ירושלים
58. מהדריץ טו-יז משכיל לדוד-המכון התורני לכשרות, ירושלים
59. מור ואהלות הרב אליהו פוסק, מיכאילובקה באוקראינה
60. מוריה הוצאת מוריה, ירושלים
61. מנחת חיים מהר"ב הרב חיים אמסלם, ירושלים
62. מנחת חן א הרב נח אייזיק אהלבוים, קווינס
63. מסורה ליוסף ג מכון מש"ה, נתניה
64. המעיץ מוסד ברייער של פועלי אגודת ישראל, ירושלים
65. מענה לשון א, ב הרב אברהם חפוטא, פתח תקוה
66. מעשה חושב ה הרב לוי יצחק הלפרין, ירושלים
67. מעשה נסים א הרב נסים הכהן, בני ברק
68. מקבציאל לא חברת אהבת שלום, ירושלים
69. משיב כהלכה א הרב יוסף ציון אלמושנינו, שובה בנגב
70. משנת יוסף ו הרב יוסף ליברמן, ירושלים
71. משפטי חיים הרב אברהם בן חיים, ירושלים
72. משפטי עזיאל ז הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, ירושלים
73. נהוראי תלמידי בית מדרש גבוה, לייקווד
74. נהרות איתן א-ב הרב אברהם ישראל רובין, רחובות
75. נזר התורה ט-יא ישיבת נזר התורה, ירושלים
76. נטעי נעמנים תלמידי קלצק ובית מדרש גבוה, לייקווד
77. נר למאה ישיבת רבנו חיים ברלין, ברוקלין
78. נשא פריו א הרב שמשון במנולקר, אשדוד
79. נתיבות הכשרות יט קהל מחזיקי הדת בא"י, ירושלים
80. סיני קלה-קלו מוסד הרב קוק, ירושלים
81. עט סופר א-ב הרב עמרם טמסטיט, חיפה, תשנ"ח

82. עיונים במשפט א
 83. עלינו לשבח דברים א
 84. עצי בשמים אה"ע
 85. עשה חיל ג
 86. פסקי דין ירושלים ט
 87. פעולת צדיק א
 88. פעמי יעקב נו
 89. פרי יוסף
 90. צהר יד, טו
 91. קובץ תשובות א
 92. קול התורה נח, נט
 93. רבבות אפרים ה
 94. (ריח שדה
 95. שאלו לברוך אה"ע א, ב
 96. שאלות ותשובות
 97. שארית הצאן א-ב
 98. (שואל בשלמה
 99. שואלין ודורשין ה
 100. שובה ישראל א
 101. שורת הדין ט
 102. שו"ת מהרא"י
 103. שלמי חובה יו"ד
 104. שם משה א-ב
 105. שמע שלמה ג, ה
 106. שמעתי 158
 107. שערי יושר ג
 108. שערי צדק ו
 109. שערי ציון ב
 110. שערי תורה החדשות
 111. שעשועי אורייתא ג
 112. שרידים כב
 113. תחומין כה
 114. תל תלפיות ס, סא
 115. תפארת שבתפארת ב-ג
 116. תרומת הגורן א
- הרב חיים שלמה שאנן, בני ברק
 הרב יצחק זילברשטיין, בני ברק
 הרב מנחם מנדל סנדורביץ, מילווקי
 הרב ישראל חיים מוטייב, בני ברק
 הנהלת בית דין צדק, ירושלים
 הרב יחיא צאלח, צנעא
 כולל להוראה על שם הרב יעקב לנדא, בני ברק
 בית מדרש ללימוד תורת החתם סופר, ירושלים
 מכון הלכתי-אקטואלי דרך אליעזר, ירושלים
 הרב יוסף שלום אלישיב, ירושלים
 מחלקת החינוך של אגודת ישראל באירופה, לונדון
 הרב אפרים גרינבלט, ממפיס טנסי
 הרב שמעון דויך הכהן, ארם צובה)
 הרב ברוך אברהם טולידנו, מקנס ובני ברק
 רבי שלמה בן אדרת (רשב"א), ברצלונה
 הרב יוסף בן נאיים, פאס במרוקו
 הרב אשר בוש, נוא יארק)
 הרב אליהו שלזינגר, ירושלים
 הרב ישראל גרינברגר, פתח תקוה
 מכון שערי המשפט, ירושלים
 הרב אברהם יצחק סויבלמן, זכריזא וזינקוויץ
 הרב דב אהרן בריזמן, פילדלפיה
 הרב סאסי הכהן, ג'רבה וברכיה
 הרב שלמה משה עמאר, בני ברק
 איגוד מורים למקצועות הקודש בחיכוניים, בני ברק
 הרב אשר חנניה, ירושלים
 מכון משנת הרמב"ם, קרית אונו
 הרב ציון בוארון, ירושלים
 הרב בנימין וולף לעזו, קלין וורבוי
 מפעל ועד לחכמים, ברוקלין
 רבני אירופה, ירושלים
 מכון צומת, אלון שבות
 קהילת חניכי הישיבות, בני ברק
 ישיבה גדולה אמרי יוסף ספינקא, בארא פארק
 הרב שלמה גורן, תל אביב

מפתח השמות

- אביטן, ר' אליהו חי 340, 330, 46
 אבינר, ר' שלמה 296
 אבירזל, ר' אליהו 313
 אבן טואה, ר' אברהם 77
 אבנסון, ר' מרדכי 12
 אברג'ל, ר' חיים יוסף 166, 168, 171
 אברמוביץ, ר' צבי יצחק 29, 150
 אדלר, ר' בנימין 414

ברונפמן, ר' פנחס 128	אדלר, ר' ירוחם פישל 161
בריזמן, ר' דב אהרן 220, 229, 234, 237,	אדרי, ר' עמרם 182
338, 310, 305, 297, 257	אוירבך, ר' דוד צבי 462
ברכה, ר' יהודה 49, 185	אוירבך, ר' שלמה זלמן 299
גוגנהיים, ר' יצחק 355	אורנשטיין, ר' גדליה 143
גולדברג, ר' גדליה 8	אושנסקי, ר' יצחק צבי 464
גולדברג, ר' זלמן נחמיה 40, 173, 196,	אזולאי, ר' דוד 78
402, 301, 226	איתן, ר' יוסף 322
גולדברגר, ר' יונתן בנימין 131, 245	אלבוים, ר' נח אייזיק 91, 121, 190, 216,
גולדנברג, גלעד 357	486, 343
גולדשמיט, ר' פנחס 416	אלישיב, ר' יוסף שלום 4, 11, 26, 65,
גורן, ר' שלמה 22, 24, 30, 66, 95, 107,	286, 259, 246, 222, 219, 187, 142
389, 348, 334, 260, 144	490, 456, 415, 388, 379, 359, 323
גלובובסקי, ר' מנחם מנדל 195	אלמושינו, ר' יוסף ציון 114, 126, 137,
גלזרסון, ר' מתתיהו 276	492, 265, 258, 241, 223
גרבוז, ר' בנימין 157	אלסטר, ר' יצחק 147
גרובנר, ר' יחזקאל 180	אמסלם, ר' חיים 19, 261, 315, 339, 482
גרוס, ר' חיים ישכר דב 153, 391, 392	אסד, ר' יהודה 249
גרוס, ר' מרדכי 318, 350, 407, 412	אפשטיין, ר' יחיאל מיכל 404
גרוס, ר' שמאי קהת 170	אפשטיין, ר' יעקב 217, 383, 384
גרוסמן, ר' יצחק 485	אריאל, ר' יעוזר 429
גרטנר, ר' שמעון 191	ארץ, ר' יצחק 409
גריין, יוסי 233א	בוארון, ר' ציון 361, 403, 435, 442
גרינבלט, ר' אפרים 5, 57, 118, 132, 212, 221	בוסו, ר' שלמה 122, 158
גרינברגר, ר' ישראל 43, 262, 341	בוקסבוים, ר' יוסף 193
גרינולד, ר' יוסף 116, 127, 247	בוקסבוים, ר' יעקב יהושע 470
גשטטנר, ר' נתן 282, 283	בורנשטיין, ר' מרדכי 124
דבורקס, ר' אליקים 481	בוש, ר' אשר 267
דיין, ר' אברהם 2, 3, 52, 138	בטיסט, ר' מאיר 89
דיין, ר' בניהו 88, 104, 345	בירדוגו, ר' דוד 438
דיכובסקי, ר' שלמה 218, 471	במנולקר, ר' שמשון 306
הייזלר, ר' מרדכי אהרן 430	בן חיים, ר' אברהם 468, 469, 473
הלוי, יונתן 237ב	בן נאיים, ר' יוסף 263, 337, 368, 428
הלל, ר' יעקב 10	בן נון, ר' יצחק 252
הלפרין, ר' אלחנן 175	בן שלמה, ר' אליעזר 292
הלפרין, ר' לוי יצחק 71, 169, 176, 179,	בקשי דורון, ר' אליהו 436
183, 181	בר אילן, ר' נפתלי ויחיאל 298
הלפרין, ר' מרדכי 114א, 195, 460א, 460ב	בר שלום, ר' יוסף 6, 23, 39, 53, 54, 59, 60,
הרשקוביטש, ר' יצחק 32, 42, 69, 75,	411, 302, 285, 269, 225, 125, 108
458, 213, 99, 80	בר שלום, ר' עזרא 403
ואקנין, ר' שאול חנני-יה 163, 279	בראלי, ר' מאיר 25
והב, ר' חיים 361	ברדא, ר' אופיר חי 236

- וונדר, ר' מאיר 278
 ויגודה, מיכאל 329
 ויינמן, ר' משה אליהו 461
 וייס, ר' אברהם צבי 79
 וייס, ר' אשר זליג 148, 119, 111
 וייס, ר' חיים יוסף דוד 135, 106, 83, 70, 194, 192, 191, 243, 230, 211, 197, 308, 307, 254, 346, 332, 324, 311
 וייצמן, ר' גדעון 493, 364, 352
 ורטהיימר, ר' יואל 86
 זילבר, ר' מנחם זכריה 253, 238, 164, 140, 50
 זילברשטיין, ר' יצחק 289, 234, 133, 76, 328, 320, 300, 291, 472, 463
 זלזניק, ר' אברהם יעקב 152
 ר' זלמן משוטיגווער 193
 זעפרני, ר' שלמה 67
 חברוני, ר' גיל 55
 חנניה, ר' אשר 1, 15, 72, 92, 97, 146, 441, 215, 188
 חפוטא, ר' אברהם 264, 149, 36, 21, 488, 317
 טביב, ר' משה 8
 טהרני, ר' דוד 102, 101, 73, 41, 34, 27, 105, 239, 214, 209, 204, 242, 408, 353, 335, 331, 266, 256, 394
 טולידנו, ר' ברוך אברהם 443, 440, 439, 425, 421-418, 480-478, 475, 465, 457, 455-446
 טייטלבוים, ר' יוסף מאיר 85
 טייכטל, ר' חיים מנחם 173
 טמסטיט, ר' עמרם 437, 156
 טשזנר, ר' יהודה 8
 ר' יהודה בן הרא"ש 47
 ר' יהושע מקמניץ 462
 יוסף, ר' עובדיה 492, 403, 378, 361
 ישראלי, ר' שאול 289
 הכהן, ר' אברהם צבי 134
 הכהן, ר' אפרים 361
 כהן, ר' חננאל 81
 כהן, ר' יוסף 401, 382, 344
 כהן, ר' ירמיה מנחם 228, 210, 201
 כהן, ר' ישראל 191
 הכהן, ר' מרדכי אמייס 466, 369, 333, 136
 הכהן, ר' משה 231, 227, 206, 113, 56
 הכהן, ר' נסים 410, 112, 64, 45, 37, 33, 7
 כהן, ר' עדי 109
 כהן, ר' רזיאל 81
 כהן, ר' שאר ישוב 403
 הכהן, ר' שלמה 63
 כלפון, ר' משה 377
 לוין, ר' אברהם דב 430
 לוין, פרץ 372
 ליאור, ר' דב 400, 387, 374, 366, 351, 484, 474, 406
 ליברמן, ר' יוסף 159, 145, 141, 90, 28
 לנדו, ר' ליווא 193
 לעוו, ר' בנימין וולף 249
 לרר, ר' יגאל 360
 מאדאר, ר' חיים 375
 מאיר, ר' יעקב 377
 מאמאן, ר' יהושע 368
 מוזסון, ר' יעקב שלמה 165
 מוטייב, ר' ישראל חיים 186, 167, 155, 120
 מוצפי, ר' בן ציון 233
 מושקוביטש, ר' אהרן דוד 194, 191
 מיכאל, ר' יוסף 51, 48, 44
 מיכאלי, ר' משה 208
 מנוביץ, מרדכי 94
 מני, ר' אליהו 10
 מייזלס, ר' אברהם 275
 מייזלס, ר' אברהם עמרם 194
 מלצר, ר' איסר זלמן 382
 מנדל, ר' יואל 314
 משאש, ר' שלום 427, 361
 ר' משה בן מימון (רמב"ם) 273, 272
 נהרי, ר' מימון 426
 נוסבוים, ר' נפתלי 96
 ניאזוף, ר' חגי 321
 נמיר, סודי 290

- נקר, אלדר 277
 סאלם, ר' אברהם 2, 3, 31, 67, 172, 184,
 205, 316, 396, 491
 סוחובולסקי, ר' אברהם 268
 סויבלמן, ר' אברהם יצחק 244, 397, 460
 סולובייצקי, ר' אליהו 295
 סופר, ר' אברהם 84, 148
 סופר, ר' ישראל אפרים פישל 203, 207
 סופר, ר' עקיבא 247
 סנדרוביץ, ר' מנחם מנדל 58, 379, 386,
 402, 444
 עזיאל, ר' בן ציון מאיר חי 36, 358, 362, 367,
 370, 380, 395, 431-433, 445
 עמאר, ר' שלמה משה 288, 361, 378,
 385, 403, 427
 עמר, זהר 273, 281
 פוסק, ר' אליהו 35
 פוסק, ר' הלל 5
 פיינשטיין, ר' משה 132, 221
 פיפר, ר' יהושע נתן 61
 פרידמן, ר' משה 117
 פרינק, ר' אלחנן 284
 פרנק, ר' צבי פסח 344, 373, 382, 393,
 398, 399, 401, 434, 459
 פרנקל, אריה 271
 פרנקל, ר' פנחס 123
 פרץ, ר' אלחנן 115
 פרץ, ר' מיכאל 8
 צאלח, ר' יחיא 381
 צוריאל, ר' משה 487
 ציונר, ר' אלטר נפתלי 270
 קאהן, ר' אברהם 255
 קאהן, ר' דוד 308
 קאפח, ר' יוסף 55
 קוק, ר' שמחה 489
 קטן, חנה 405
 קטן, ר' יואל 200, 405
 קליין, ר' שלמה דו 98
 קליין, ר' מנשה 250
 קליינמן, ר' מנחם 194
 קלפפיש, ר' אהרן יעקב 382
- קנייבסקי, ר' חיים 8
 רבינוביץ, ר' חיים יהודה 390
 רבינוביץ תאומים, ר' אליהו דוד 63
 רובין, ר' אברהם ישראל 129, 130, 139, 224
 רוט, ר' אליעזר 160, 320
 רוטשטיין, ר' נחום 162
 רזיאל, יונתן 354
 ריזל, ר' משה יוסף 151
 רנרט, ר' יעקב גרשון 100
 שאנן, ר' חיים שלמה 477
 שולמן, ר' חיים 177
 שור, ר' דוד 248
 שורץ, ר' יחזקאל אהרן 110
 שורץ, ר' יחזקאל שרגא 82
 שחור, ר' ישראל 476
 שטיין, ר' דניאל 74
 שטיינברג, ר' אברהם 237א, 299
 שטיינהרט, ר' יוסף 198
 שטרן, ר' משה 8
 שטרנבוך, ר' אליעזר 325
 שיבר, יאיר 356
 שינברגר, ר' עקיבא משה 103, 154
 שינדלר, ר' יונה 14
 שכטר, ר' יצחק שמואל 62, 251, 303, 319,
 326, 336, 342, 349, 371, 467, 483
 שלזינגר, ר' אליהו 148, 347
 שלזינגר, ר' ברוך ראובן שלמה 18, 202
 ר' שלמה בן אדרת (רשב"א) 17, 87,
 189, 199, 240, 422, 424
 שמש, ר' אברהם אופיר 274, 293
 שניידר, ר' שלמה 13, 16, 38, 93
 שפיצר, ר' נפתלי ברוך 289
 שפירא, ר' מנחם בן ציון 9
 שריה-סרי, ר' יהונתן 294
 שרשבסקי, ר' יהודה א 174, 178

מפתח הענינים

- אבהות 358-361, 460, 492; אבלות 341, 342; אבר 90, 329, 335; אוזניים 143, 221, 228; אוטוסקופ 76; אוטיסטי 407; אולטרה סאונד 330, 407; אופניים 95; איטר 8-13, 129, 260, 458, 459; אילם 453, 455; אלמנה 422, 439, 448; אלרגיה 122; אמבולנס 107, 408; אנדרוגינוס 388, 389, 412; אפילפסיה 350, 393; אצבע 16, 210; אשר יצר 2, 3; אתרוג 133.
- בדיקות 275, 336; בורר 79; בחירת מין היילוד 460א; ביטוח 269; בין המצרים 138; ביציות 351, 352; ביצים 66, 79; בישול 77; בישולי עכו"ם 184, 185; ביקור חולים 313-316; בית חולים 65, 107, 108, 125, 126, 157, 220, 301, 330, 331, 392; בית כנסת 38, 39; בעל 416-444; בעלי חיים 114, 161, 371; בקבוק 96; ברזלים 69, 70; בריאות 294; ברכות 5, 42-48, 133, 154, 414; ברכת המזון 40, 41; בשמים 133; בשר 133; בשר בחלב 166-171; בתולים 211-214, 434.
- גבורת אנשים 394, 395, 415, 433, 434, 439-442; גבס 5, 33, 156, 225, 226; גוסס 259, 304; גוף 277; גירושין 429, 431, 432, 436-453; ג'לטין 174, 175; גנב 133; גרון 75; גרות 258, 259, 374, 387; גרפולוגיה 350.
- דבש 182, 183; דגים 186; דד 72, 73; דיאטה 41, 45, 274; דילול 266, 493; דירה 453, 467, 480; דם 1, 71, 97, 198-217, 235, 236, 328, 336, 456; דנ"א 359, 402, 492.
- הבדלה 142; הבחנה 399, 400; הגומל 49-51, 326; הומיאופתי 180; הוצאה 61-63; הורים 233-237; הזרעה מלאכותית 343-353, 437, 460א; הזרעה מלאכותית לאחר המוות 453, 460א; הלואה 465; המתת חסד 310; הסתכלות 412; הנקה 243; הנשמה 304, 305; הסיבה 129; הפלות 358, 390, 421, 451, 486-492; הצלה 109, 110, 114א, 300; הקאה 146; הקרנות 383, 384; הריין 351, 400; השתלות 323-329; התקן 200, 208, 291.
- ויטמינים 98-100; וסת 216, 413.
- זונדה 154; זיעה 133; זקנים 23, 184, 234, 350, 396, 397, 409, 412, 451, 467; זריקות 165, 344, 353, 362-368.
- חבלה 482, 484; חול המועד 132; חולים 77, 85, 87, 89, 90, 133, 301, 304-316, 407; חומרה 309; חופה 414; חוץ לארץ 291, 417; חזרה מהצלה 114א; חלב 164, 268, 416; חלום 52, 56; חליבה 72; חליצה 344, 413, 455-460; חנוכה 157-159; חציצה 221-230, חרש 20, 21, 107, 412, 413, 415, 445, 462.
- טבור 322; טבעת 209, 223; טומטום 256, 412; טחורים 206; טיפול רפואי בהורים 234א, 235, 236, 237, 237א, 223; טלית 4, 57; טלפון 65, 107; טריפה 88, 165-162.
- יבום 454-458, 460א; יבלת 268; יולדת 17, 49, 88, 99, 102-105, 108, 133, 171, 218, 321; יום טוב 131-134, 256; יום כיפור 146-155, 391; יחוד 350, 408-411; יין 128; יין נסך 189; ימים נוראים 247; ימין 8, 11-13; ירושה 460א.

כאב 86, 98; כדור 57, 65, 177, 215, 217, 350, 413, 430; כהן 304, 330-336; כויות 227, 484; כזית 121; כיבוד אב 234-237; כיבוי 106; כינים 224; כישוף 194, 195; כלב 38, 372; כליה 288, 291, 325-327; כסא גלגלים 22; כפיה 298, 299; כתובה 422, 423, 443.

לב 62, 323, 376; לחש 193, 279; לידה 449; לימוד 470, 471.

מאבר עצמו לדעת 88; מאמרים 278; מבחנה 348-350; מגילה 160; מדרחום 65, 80-82; מודעות 28; מום 406, 428, 454; מזוזה 261; מזונות 387, 415, 419, 424, 425, 455; מזכירה אלקטרונית 53; מח 275, 291, 328; מחלה 7, 84, 111, 252, 420; מי שברך 30, 31, 60; מילה 144, 239-257; מים 45, 46, 80; מינקת 427; מכירה 329; מכשיר חשמלי 75; ממזר 385-387, 433, 491; מניעת הריון 226, 350, 351, 374-376; מסג' 92; מעוברת 56, 65, 136, 137, 140, 170, 218, 244, 320, 331, 407, 416, 448; מעשר 267; מפולת 88; מצבה 338, 448; מצה 122-126, 222; מציצה 245-249; מרפאה 473, 474; משאבה 73, 74; משוגע 133, 291-293, 403, 404; משחה 112, 113, 267, 280, 282, 283, 350; משקפים 4, 57, 63, 64, 133, 474, 483; מת 339, 340; מתנה 190, 478-480.

נגעים 280; נדה 197-220, 407, 456; נדר 130, 231-233, 412; נטילת ידיים 1; ניהוש 191; נישואין 390-400; ניתוח 24, 32, 50, 264, 311, 312; נכרים 18, 104, 190, 241, 242, 301, 324, 344, 351, 389; נשיאת כפים 33, 34; נשים 54, 188, 316, 407, 412; נשתתית 391-393, 415, 428, 434, 459, 462.

סגולה 93, 94, 350, 407; סוכה 156; סוכרת 55, 111, 435; סוללה 62; סומא 13, 19, 35-38, 47, 107, 133, 350, 460; סופר 260; סטודנט 334; סירוס 362, 369-374, 459; סירופ 46, 48; סכנה 186, 287, 288, 301; ספוג 244; ספר תורה 233; סקר 297.

עבודה זרה 191-195; עגנות 401-403; עגל 370; עדות 462, 463; עדשות 65; עונה 428; עזרה ראשונה 95; עין הרע 192, 279; עינים 254, 477; עישון 39, 119, 132, 133, 187, 188; עננו 27; עצבים 26, 188; עצמות 181, 332, 333; עקר 394, 395, 436-438, 452; ערכאות 461; ערלה 257; ערמונית 382.

פג 74, 265, 305, 342, 463; פדיון הבן 262-266, 349; פה 113, 133; פולגרף 426, 464; פוקח עיורים 19; פורים 160; פיזיותרפיה 407; פיזויים 461; פלסטי 318, 319, 388; פלסטר 230; פסח 115-129; פצוע דכה 359, 377-384; פקדון 485; פרחי באך 179; פריעה 250, 251. **צדקה** 232, 238; צהבת 250, 253, 366; צובע 80; צוואה 475-480; צום גדליה 145; צליאק 123, 124; צער בעלי חיים 317; צרעת 280-283.

קבר 333, 337; קדימה 302, 303; קטלנית 397, 398; קטן 91; קידוש 54, 55, 128, 133, 147, 148; קידושין 435, 442, 462; קיטע 107, 456, 459; קעקע 6, 196, 318; קראים 104, 387; קשקשים 67.

ראש 222, 446, 447; ראש השנה 144; רגל 222, 337, 443, 457, 458; רדיו 412; רופא 53, 101, 109, 133, 149, 197-199, 235-237, 241, 242, 284-290, 301, 336, 407, 410, 411, 443, 474, 481; רחיצה 78, 350; רחם 431, 450; ריאה 324, 448; רייקי 296; רמקול 107; רעש 468-472;

רפואה 270-278, 291-303, 417, 423-425, 444, 447, 448, 466; רפלוקסולוגיה 92; רקמות 360, 361, 387.

שביתה 481; שבת 53-114, 114א, 249, 322, 350; שהחיינו 64, 138; שוטה 462; שושנה 158, 159; שותפות 341; שחיטה 87, 161; שחין 281, 381; שטחים 177; שידוך 133, 404-407, 419; שיליה 286; שיבוט 354-357; שינים 52, 56, 69, 70, 115, 126, 127, 168, 169, 196, 222, 229, 237, 289, 332, 336, 407, 418, 484; שיתוק 11, 15, 148, 422; שכנים 467-474; שכר 289, 463; שלד 334; שליח ציבור 21-23; שמות 29, 30, 338, 387; שמן 44, 158, 159, 173; שערות 67, 282, 283, 412; שקר 269; שריפה 339; שריר 34; שתוקי 387; שתן 2, 3, 17, 24, 80.

תאי גזע 357; תג זיהוי 61; תהילים 192; תחבושת 112, 459; תענית 17, 56, 130, 135, 136, 141, 177, 232; תפילה 25-32, 258, 290, 306, 307; תפילין 5-18, 133, 134; תפירה 83; תרומת איברים להורים 233א; תרופות 58, 114, 116-121, 141, 166, 172-181, 206, 285, 482; תרנגולים 165, 370, 373, 468, 469; תשעה באב 137, 139, 140, 142.

א. תפילין, תפילה, ברכות

1. תורם דם או שהוציאו לו דם מזרועו לבדיקה רפואית. הרב אשר חנניה. **שו"ת שערי יושר**, ח"ג, אר"ח, סי' ב, סק"ה, עמ' ד.
אינו טעון נטילת ידיים, והמחמיר תבוא עליו ברכה.
2. התאמץ להשתין כדי לעשות בדיקת שתן. הרב אברהם סאלם. **ויען אברהם**, ח"ה, סי' א, עמ' יא-יג.
יברך בכל זאת אשר יצר כדת וכדין, אך לדעת הרב אברהם דיין (בעמ' קצג-קצז) אין צריך.
3. המתאמץ להטיל מים כדי לעשות בדיקת שתן ויצאו כמה טיפות. הרב אברהם דיין. **חמדת אברהם**, ח"ד, סי' א, עמ' כה-ל.
חולק על הרב אברהם סאלם, וסובר שאינו צריך לברך אשר יצר.
4. קינוח משקפים בטלית קטן. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' ג, עמ' יא.
אין בזה שום איסור ויפה עושים.
5. תפילין על גבס. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ה, סי' כד, עמ' יח.
לא צדק המעצרים על מה שפסק להניח על הגבס. בס"י פה עמ' נד שאלת הרב הלל פוסק מהרב אברהם יצחק קוק, מדוע הברכה לחולה היא בלשון שליחות.
6. הנחת תפילין על כתובת קעקע של תמונת כיעור. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' ג, עמ' י-יג.
ישתדל לעשות בהקדם ניתוח פלסטי לסלק את הכיעור גם אם זה יקר, ובניתנים אל יבטל מצות תפילין, אלא יטשטש את הציוור בדיו או שיניח עליו בד דק.
7. תפילין לחולה במחלה מדבקת. הרב נסים הכהן. **מעשה נסים**, ח"א, סי' יט, עמ' יז.
עדיף לקוברם אחר כך מאשר לשורפם.
8. **ימין משה**. חלק א: קונ' איש איטר לרב חיים קנייבסקי, עם הערות וביאורים. חלק ב: קונ' ימין משה, בעניני דברים הצריכים להיעשות בימין ודיני איטר. הרב משה טביב.

- מהדורה שניה עם תיקונים והוספות. אחוזת ברכפלד, סיון תשס"ד, ח, קנד עמ'. מסתמך גם על הספרים: קוני' איטר יד לרב משה שטרן, שו"ת באר משה, ח"ב, סי' א-ה; קוני' דיני איטר לרב מיכאל פרץ, בסוף ספר אוצר פסקי הסיודור; בן איש ימיני לרב גדליה גולדברג, תשנ"ח, עם הערות הגר"י טשנר מאופקים. המהדורה הראשונה אינה מצויה.
9. דיני איטר יד. הרב מנחם בן ציון שפירא. **צהר**, טו, תקנד-תקסד.
- הלכותיו לגבי נטילת ידיים שחרית, אחיות הציצית בקריאת שמע ועטיפת הטלית.
10. הנחת תפילין באיטר יד. הרב אליהו מני, עם הערות הרב יעקב הלל. **מקבציאל**, לא, תשס"ה, נח-סד.
- המנהג שיניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם.
11. איטר יד בהנחת תפילין. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' ד, עמ' יא-יב.
- ילד שעושה את כל פעולותיו בשמאל והרגילוהו לכתוב בימין, שיניח בימין.
- בס' ה עמ' יב-יג פסק שמשותק בשתי ידיו יניח על ידו השמאלית.
12. דיני יד ימין לכל אדם ולאיטר. הרב מרדכי אבנסון. **קול התורה**, נט, תשס"ה, קעב-קעה.
- סיכום הלכות הושטת ספר או איזה חפץ.
13. הכותב ביד שמאל אבל עושה כל מעשיו בימין. הרב שלמה שניידר. **דברי שלמה**, ח"ב, סי' קנד, עמ' רצ-רצג.
- יניח על שמאל כל אדם, ולחומרא יקנה שני זוגות תפילין ויניח מספק אחר כך על ימינו בלי ברכה. בס' קצ עמ' תכב-תכג כתב על סומא בקנינים ובעיושין.
14. הנחת תפילין במי שקשה לו להשתמש בידיו. הרב ד"ר יונה שינדלר. **שורידים**, כב, תשס"ה, שעה-שעו.
- רצוי כשאפשר שיניח לו בר חיובא, ולא אשה או קטן.
15. שותקה ידו השמאלית או גידם שנשאר לו חלק מהקנה. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ג, או"ח, סי' ד, עמ' ז-י.
- כשלדעת הרופאים אין סיכוי שידו תתרפא, לא יברך על תפילין של יד. ספרדי יכוין לפטור של יד בברכת על מצות של הראש, ואשכנזי יברך על של ראש שתי ברכות ויכוין לפטור של יד.
16. נקטעה האצבע האמצעית בידו השמאלית. הרב שלמה שניידר, לרב מרדכי יעקב ברייש, בתשכ"ב. **דברי שלמה**, ח"ב, סי' קיג, עמ' קמט-קנג.
- יכרוך את הרצועה על האצבע שליד האגודל.
17. רופא שתפילין בזרועו, אם יטול בימינו עששית וזוכית שיש בה שתן. **שאלות ותשובות** הרשב"א החדשות מכתב יד, סי' ו, עמ' ג.
- מן הדין מותר, אבל בעל נפש יחוש שלא לעשות כן. בס' מב עמ' לג הורה שכמה ימים אחרי הלידה אסור לילדת להתענות.
18. עזרת גוי להנחת תפילין של חולה. הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר. שו"ת **ברכת ראובן שלמה**, ח"א, סי' ד, עמ' יג-יט.
- יכול גוי להדק את התפילין כאשה, ויברך החולה לפני ההידוק.
19. סומא בברכת פוקח עיורים. הרב חיים אמסלם. **מנחת חיים**, מהדו"ב, סי' ב, עמ' ד-ו.
- מברך את הברכה, וכן המנהג.

20. חרש שאינו שומע ואינו מדבר. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב יעקב ישראל קניבסקי.
קובץ חשובות, ח"א, סי' י, עמ' כ-כה.
- המתחנך להכיר בתנועות השפתים ושומע במכשירי שמיעה, לדעת גדולי האחרונים דינו כבר דעת החייב במצוות, ולכתחילה לא יהיה שליח ציבור.
21. שליח ציבור חרש שאינו שומע. הרב אברהם חפוטא. שו"ת **מענה לשון**, מהדו"ב, ח"א, סי' ח, עמ' יד-יח.
- יש לפסולו לתפילה, קריאת התורה, תקיעת שופר ומקרא מגילה, אלא אם כן שומע על ידי מכונת שמיעה.
22. נכה בכסא גלגלים. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' יב, עמ' 44.
- יכול לעבור לפני התיבה, ללמד לבר מצוה, לנגן, אך לא לדברים הדורשים עמידה כחזרת הש"ץ, קריאה בתורה ותקיעת שופר.
23. שליח ציבור ותיק שהזקין ותש כוחו, ורוצים לפטרו גם מפני שמסתכל בטלביזיה. הרב יוסף בר שלום. שו"ת **ויצבור יוסף**, ח"ד, סי' ה, עמ' יג-ט.
- יכולים לפטרו ולקבל תחתיו צעיר ירא שמים, אך אם ישוב מדרכיו ישאירוהו ויתנו לו פרנסתו לפנים משורת הדין.
24. עבר ניתוח קולוסטומיה, וההפרשות יוצאות לשקית אטומה. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' יד-טז, עמ' 46-50.
- יכול להתחיל להתפלל, ויפסיק כשמרגיש ביציאה. בבית החולים יכסה את סירי השתן שבחדרו. כשאי אפשר ומיטתו מוגבהת, היא חולקת רשות לעצמה.
25. אכילה לרפואה קודם התפילה. הרב מאיר בראלי. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 70-88.
- עיון בשיטת הרב שלמה זלמן אוירבך בשאלה זו, וישוב דברי הביאור הלכה.
26. המתפלל לאט מחמת מתח ועצבים, ויעץ לו הרופא להתפלל בעינים ולנענע שפתיו קלות. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ חשובות**, ח"א, סי' יא, עמ' כה-כו.
- לא יוצאים בהרהור ידי תפילה, ורק בקריאת שמע במקום חולי או אונס יצא.
27. שליח ציבור ששכח לומר עננו במקומה, ואמרה אחרי ברכת השנים. הרב דוד טהרני.
דברי דוד, ח"ב, או"ח, סי' ט, עמ' יא.
- לא יחזור לומר רפאנו אלא ימשיך הלאה.
28. חיוב תפילה על חולים שבמודעות בתי כנסת. הרב יוסף ליברמן, לרב אהרן לוריא.
שו"ת **משנת יוסף**, ח"ו, סי' לט, עמ' עט-פ.
- יש להתפלל מיד על החולה פעם אחת לפחות, ועדיף לפרט שמו ושם אמו.
29. אם צריך להזכיר את שם החולה כשמתפללים עליו. הרב צבי יצחק אברמוביץ. **טעם הצבי**, סי' ב, עמ' טז-יט.
- בירור אם צריך להזכיר את שם החולה, ואם יזכירו את שם אביו או אמו.
30. מי שברך לחולה. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' ל, עמ' 88.
- אין צורך להזכיר את שמו, אבל כשמזכירים יאמרו את שם אמו.
31. שינוי פסוק לצורך מי שברך לחולה. הרב אברהם סאלם. שו"ת **ויען אברהם**, ח"ז, סי' ב, עמ' יד-טו.
- המשנה ואומר א-ל נא רפא נא לו יש לו על מי לסמוך.

32. חולה שעבר ניתוח בהרדמה ועבר זמן תפילה. הרב יצחק הרשקוביטש. שו"ת **דברי אור**, ח"ב, סי' יא, עמ' לא-לג.
- צריך להשלים התפילה, וטוב שיכוין לנדבה. כשאינו שומע או מדבר מחמת חוליו או המורדם - מצטרף למניין.
33. נשיאת כפים כהן שיש לו גבס או תחבושת על ידו. הרב נסים הכהן. **מעשה נסים**, ח"א, סי' נב, עמ' מא.
- יכול לישא את כפיו כשהיד מכוסה בחולצה או בטלית.
34. כהן שנקרע לו שריר ברגלו, וסידרו לו מיתקן עם נעלים מיוחדות שלוקח זמן רב ללובשם. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, או"ח, סי' י, עמ' יב.
- ישא את כפיו על הרצפה מאחורי שולחן המכוסה במפה, כדי שלא יראוהו עם מנעלים.
35. בדיני סומא. הרב אליהו פוסק. שו"ת **מור ואהלות**, דף נא ע"ב-נב ע"א.
- דיון אם חייב בשבע מצוות או באכזרייהו של עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואם עכו"ם גר ואשה סומים חייבים במצוות.
36. עלית סומא לתורה. הרב אברהם חפוטא, הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, בתשי"ג. **מענה לשון**, מהדור"ב, ח"א, סי' י, עמ' כ-כא.
- יש להקל לקרותו לתורה, אבל לא לפרשת זכור או פרה.
37. עלית סומא לתורה. הרב נסים הכהן. **מעשה נסים**, ח"א, סי' פח, עמ' עה.
- מנהג ג'רבה שסגי נהור אינו עולה לתורה.
38. כניסת סומא עם כלבו לבית הכנסת. הרב שלמה שניידר. שו"ת **דברי שלמה**, ח"ב, סי' צז, עמ' ע-עג.
- יש להתיר כשאין ברירה ואין חשש לקלות ראש והיסח הדעת, אבל לכתחילה ישאירוהו בחוץ ויסתדר בפנים בעזרת המתפללים.
39. עישון סיגריות בבית הכנסת. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' כ, עמ' פא-פו.
- אין לעשן בגלל הנוק שגורם לשכניו והחוק שאסור לעשן במקומות ציבוריים, אך אם זה נחוץ לו מאד-שיצא החוצה לעשן.
40. חולה צליאק המעונין לברך ברכת המזון. הרב זלמן נחמיה גולדברג. שו"ת **בנין אריאל**, 22-23.
- מכיון שאסור לו לאכול מוצרי דגן-יטול ידיו בלי ברכה, ולא יברך המוציא וברכת המזון, אלא אם כן לחינוך ילדיו הקטנים.
41. העושה דיאטה וחותר את הלחמניה לתתיכות קטנות אותן הוא לועס זמן מרובה. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, או"ח, סי' יא, עמ' יג.
- אינו צריך ליטול ידי או לברך ברכת המזון.
42. חולה שאינו יכול לדבר. הרב יצחק הרשקוביטש. שו"ת **דברי אור**, ח"ג, סי' יז, עמ' לט.
- אינו צריך להרהר בלבו הברכות שהן מדרבנן, אבל טוב לעשות זאת.
43. נשים צדקניות המסובבות בבתי חולים, ומחלקות מיני מתיקה גם לאלו שלא יברכו. הרב ישראל גרינברגר. שו"ת **שוכה ישראל**, ח"א, סי' כד, עמ' נח-נט.
- יש כמה טעמים להתיר להן לחלק לכל החולים בשוה.
44. השותה שמן זית מעורב עם משקה ומתכוין לרפואה. הרב יוסף מיכאל. שו"ת **ברכת יוסף**, ח"א, סי' סב, עמ' רטז-ריט.

- כשיש הרבה שמן והוא העיקר מברך בורא פרי העץ, וכששתה מהשמן לבד רביעית בלי לשהות כדי שתית רביעית-מברך ברכה אחרונה על העץ ועל פרי העץ.
45. השותה מים בשביל דיאטה. הרב נסים הכהן, לרב אפרים גרינבלט. **מעשה נסים**, ח"א, סי' קג, עמ' פב.
כל שאינו שותה לצמאו לא יברך.
46. השותה מים שלא לצמאו אלא לצורך רפואי. הרב אליהו חי אביטן. שו"ת **חזון אליהו**, ח"א, סי' ח, עמ' מג-נד.
אין מברכים על מים ששותים כדי להקל על בליעת כדור, או לדיאטה, או מינקת כדי להרבות את חלבה. על סירופ לשיעול שנהנה ממנו יש לברך.
47. ברכה על משקים מרים לרפואה. ברכה של סומא במקום טינוף. רבי יהודה בן הרא"ש. שו"ת **זכרון יהודה**, עמ' קנז.
לא יברך על משקאות מרים כשאינו נהנה. סומא לא יברך במקום שאחרים רואים טינוף.
48. האוכל או שותה תרופה שיש בה מתיקות והחייך נהנה ממנה. הרב יוסף מיכאל. **ברכת יוסף**, ח"א, סי' עב, עמ' רמח-רנ.
שתה סירופ מתוק או כדור מציצה קלגרון לא יברך, והמחמיר לברך תחילה על משהו אחר תבוא עליו ברכה.
49. ברכת הגומל לנשים לאחר הלידה. הרב יהודה ברכה. **ברכת יהודה**, ח"א, או"ח, סי' ח, עמ' לח-מא.
יולדת היא בכלל חולות דעלמא וצריכה לברך. נשים צריכות לברך על כל חולי שהתרפאו ממנו.
50. מי שהלך על קרח שנגלד על נהר ונשבר הקרח ונפל לנהר, וברוב התאמצות ניצל מסכנת הטביעה אלא שעליו לעבור ניתוח לריפוי שבר בפניו. הרב מנחם זכריה זילבר. שו"ת **מאזני צדק**, ח"ג, או"ח, סי' יא-יב, עמ' לט-מה.
יברך הגומל כעת מבלי להמתין עד שיעבור את הניתוח.
51. מי שסיכן עצמו למות כגון בשתית סם והצילוהו הרופאים. הרב יוסף מיכאל. **ברכת יוסף**, ח"א, סי' קיא, עמ' שפז-שצב.
לא יברך ברכת הגומל, רק בלי שם ומלכות. -בסי' קיג עמ' שצז-שצט פסק, שיכול לברך מי שגמלך טוב על הצלת או רפואת אביו או רבו.
52. חלם ששיניו נושרות ואמרו לו שזה חלום רע. הרב אברהם דיין. **חמדת אברהם**, ח"ג, סי' לד, עמ' קצז-קצח.
יש לפתור לו את החלום לטובה ולשיפור דרכיו.

ב. שבת

53. הפעלת מזכירה אלקטרונית לפונים לרופא בשבת. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ד, סי' כז, עמ' קב-קג.
רופא שיניים שרוצה להשאיר הוראות לפונים אליו אם לפנות לרופא אחר או לקחת אקמול, יכול לעשות זאת בחוץ לארץ מכיון שרוב הפונים גויים אך לא בארץ.

54. קידוש והבדלה של אשה לבעלה החולה. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' כז, עמ' קה-קט.
- יכולה לקדש להוציא את בעלה הסובל מלחץ דם גבוה וסוכרת ויין מזיק לו, אבל בהבדלה ידחוק עצמו לטעום מעט.
55. העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך. הרב גיל חברוני. **מסורה ליוסף**, ג, תשס"ד, 44-61.
- הרב יוסף קאפח סבור שהסובל מסוכרת ואינו יכול לשתות יין בקידוש, יכול בנו הקטן לקדש לו והוא ישמע ויענה אמן.
56. תענית חלום בשבת באשה שחלמה ששיניה נפלו. הרב משה הכהן. **שם משה**, ח"ב, אור"ח, סי' כו, עמ' רט-ריא.
- אינה צריכה להתענות אם היה לה כאב שיניים, או שסיפרו לה על מישחו שכואבות שיניו. מעוברת ומיניקה תעשה פדיון התענית. בס"ט טז עמ' רב התיר לחולה שאין בו סכנה לאכול בארבעת התעניות אפילו בלי התרה.
57. נטילת כדור בליל שבת כדי להיות ער. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ה, סי' רב, עמ' קמו.
- אין ליטול בליל שבת כדין רפואה, ויטול לפני השבת. בס"ט רפג עמ' קצט התיר לנגב את המשקפים בטלית.
58. נטילת תרופות לקיום מצות עונה ולקחתם בשבת. הרב מנחם מנדל סנדרוביץ. **עצי בשמים** אה"ע, סי' ל, עמ' צב-צז.
- חייב הבעל ליטול הגלולות לקיום מצות עונה, וגם בשבת.
59. **קידוש** לחולה האוכל לפני התפילה. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' כו, עמ' ק-קה.
- אם ירצה יקדש לפני התפילה ויטעם מעט מהיין, אבל אם לא ירצה פטור ויקדש אחרי מוסף.
60. מי שברך בשבת לחולה שאינו מסוכן או לבריא. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' לג, עמ' קכח-קלג.
- מותר לעשות מי שברך כשאינו מביא לידי בכי, ובפרט כשאומרים שבת היא מלזעוק.
61. יציאה לרשות הרבים ברצועה (רפלקטור) שקושרים בבית חולים על יד האב לזיהוי ורישוי כניסה. הרב יהושע נתן פייפר. **תפארת שבתפארת**, ח"ג, תשס"ח, רכו-רכט.
- דיונים באלו אופנים יש אפשרות להתיר. דן גם בתג זיהוי לילד, ובחוט אדום שכורכים כסגולה נגד עין הרע.
62. חולת לב עם קוצב שצריכה לשאת אתה סוללה (בטריה) לרזרבה. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ז, סי' יד, עמ' פ-פז.
- מחמת כמה טעמים מותר לה לשאת את הבטריה, ועדיף בשינוי כלאחר יד.
63. לבישת משקפים בשבת. האדר"ת והרב שלמה הכהן, לרב בנימין גיטלזון, בתר"ס. **צהר**, יד, פא-פג.
- רוב גדולי הזמן מתירים כשיש אוזניות, ואינו מרגיש נוח בלעדיהם.
64. הקונה משקפים חדשות. הרב נסים הכהן. **מעשה נסים**, ח"א, סי' קיט, עמ' צד.

- לא יברך עליהן שהיינו, ומותר לצאת בהן בשבת לרשות הרבים.
65. השריית עדשות מגע רכות בשבת. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' כו, עמ' מ-מא.
- ירחצו בערב שבת, ומותר בשבת להשרותם בחומר מסוים שלא יתקלקלו. בסי' מ עמ' נט התיר לחולה ליטול כדורים שהתחיל ליטלם מערב שבת. הורדת החום מהמדחום מותרת. בסי' מא עמ' נט-ס כתב לד"ר אלי יוסף שושהיים שמותר לשכנע מעוברת בשבת בטלפון שלא תפיל עוברת, ויעשה בשינוי או בשנים. בסי' מג עמ' סב השיב לרב צבי וינמן, שאין מעוברת צריכה להימצא בשבת סמוך לבית החולים.
66. איסוף ביצי דגירה בשבת ויום טוב. הרב שלמה גורן, לקיבוצים יבנה וסעד. **תורות הגורן**, ח"א, סי' סח, עמ' 165-168.
- לדעת רופאים וטרנריים שבירת הביצים תגרם נזק בריאותי של כניסת חיידק הסלמונלה לביצים, ויש הנחיות הלכתיות כיצד ניתן לאוספם.
67. אדם שסובל מקשקשים ורוצה לנער בגדו מהם בשבת. הרב אברהם סאלם. **ויען אברהם**, ח"ה, סי' יא, עמ' לו-לז.
- לכתחילה לא ינער, אבל המיקל יש לו על מי לסמוך. הערות הרב שלמה זעפרני בעמ' קפז-קפח.
68. גירוד שערות בשבת במי ששערותיו נחלשו ונתלשות. הרב ברוך ראובן שלמה שליזינגר. **ברכת ראובן שלמה**, ח"א, סי' לט, עמ' צא.
- יש כמה סיבות להתיר לו להתגרד כדי לשכך עקיצתו.
69. ברולים ליישור הגב או השיניים. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"ב, סי' כח, עמ' פט-צב.
- מותר ללבושם בשבת.
70. הכנסת כלי מתכת ליישור השיניים. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' כה, עמ' מ-נא.
- מי שדרכו להכניס בחול כלי לשינוי לישרם-יכול לעשות כן גם בשבת.
71. הוצאת דם מילודים בשבת. הרב לוי יצחק הלפרין. **ישורון**, טו, תשס"ה, תרעד-תרעח.
- אפשר להקל להוציא מעט דם מחבל הטבור כשיש בזה צורך מוכח.
72. לחיצה בשבת על הדד כדי לסייע לתינוק לינוק. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ג, אור"ח, סי' ער, עמ' רכה-רלא.
- בהוצאת החלב יש איסור דש מהתורה, אך יש אופנים שמותר לצורך חולה שאין בו סכנה.
73. משאבה לחלב אם בשבת. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, אור"ח, סי' כד, עמ' ל-לא.
- לא ישאבו לתינוק שאינו יכול לינוק כי יש תחליפי חלב, או שיכולים להקפיא מאתמול. האם תוציא את החלב מדדיה על ידי נכרי או כלאחר יד.
74. חליבה בשבת לצורך פג הנמצא בבית החולים. הרב דניאל שטיין. **בית יצחק**, לו, תשס"ה, 276-288.
- הפגים בימינו אין דינם כנפלים, ומחללים עליהם את השבת במשאבת חלב.

75. שימוש בשבת במכשיר חשמלי המאפשר למי שנותר בגורנו לדבר. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"ב, סי' כד, עמ' עג-עד.
- יכול לדבר במכשיר זה אם הופעל מבעוד יום, ויוצא בו ידי מצוות התלויות בדיבור.
76. שימוש רופא ילדים בחדר מיון בשבת באוטוסקופ (פנס לבדיקת אוזניים ולוע). הרב יצחק זילברשטיין, לד"ר אורי לוינגר. **צהר**, טו, קיא-קיב.
- אינו צריך להכין פנסים רבים, אלא יכבה בשינוי בגמר הטיפול וידליק שוב כשיצטרך.
77. אכילת חולה שאין בו סכנה מהנותר ממה שבישלו בשבת לחולה מסוכן. רבי אברהם אבן טואה. **מוריה**, שטז-שיח, תשס"ה, כ-לא.
- כח דהיתירא עדיף, ודלא כשו"ת הרשב"א, ח"א, סי' תתיד.
78. רחיצת תינוק בשבת. הרב דוד אזולאי. שו"ת **אור דוד**, ח"ב, סי' כג, עמ' קא-קז.
- מותר לרחוץ תינוק בחמין ולא רק בפושרים, כשיש צורך בכך שלא יצטער.
79. ברירת החלמון מהחלבון בשבת. הרב אברהם צבי וייס. **תפארת שבתפארת**, ג, שכח-שלב.
- יש אופני היתר לאדם המקפיד שלא לאכול החלמון כי נשמר מכולסטרול.
80. מדחום שמניח על מצחו ומאיר צבע. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"ב, סי' כג, עמ' סח-עב.
- מותר לחולה להשתמש בו בשבת כשיש צורך ואין לו אחר. יכול חולה לבדוק את השתן בקיסמים שעל ידי צבעם מכירים אם יש לו סוכר. מותר להוריד את המים בבית הכסא כשיש שם חומר הצובע את המים.
81. ברכה שאינה צריכה לגופה (ובענין מדחום בשבת). הרבנים רזיאל וחננאל כהן. **זיו התורה**, א, תשס"ד, מז-נא.
- מותר להשתמש במדחום של שתי אותיות כשאין מדחום רגיל.
82. מדידה בשבת ויום טוב. הרב יחזקאל שרגא שורץ. **זרע יעקב**, כד, תשס"ה, נג-נו.
- מותר למדוד חום בשבת ויום טוב. מותר להשתמש ברפואה דרופר גם לצרכיו, ולא רק לרפואה.
83. תפירה בגוף האדם בשבת ויום טוב. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' כו-כו, עמ' נא-סב.
- מותר לרופא יהודי לתפור עור פניה של אשה שנקרע בשבת משום כבוד הבריות.
84. הגדרת חולי לצורך חילול שבת. הרב פרופ' אברהם סופר. **ישר דרך**, 62-69.
- ביאור המצבים השונים של מחלה או מיחוש, ומתי מותר לעשות מלאכה או בשינוי.
85. ההיתר לחלל שבת לחולה שיש בו סכנה לכל צרכיו. הרב יוסף מאיר טייטלבוים. **פרי סופר**, תשס"ה, סה-סט.
- תירוצ' לקושיות בענין זה לפי תשובת החתם סופר, או"ח, עט.
86. מכה של חלל. הרב יואל ורטהיימר. **תפארת שבתפארת**, ג, תקצח-תרא.
- ביורר הלכתי על איזה כאב מחללים את השבת.
87. לשחוט או להגיש נבילה בשבת לחולה שיש בו סכנה. **שאלות ותשובות הרשב"א** החדשות מכתב יד, סי' שע, עמ' רסח.
- נראה שההלכה כי שבת דחוויה ולא הותרה אצל פיקוח נפש, על כן אין לשחוט.
88. חילול שבת להצלת אדם טריפה. הרב בנימו דיינ. **דברי בניהו**, ח"ט, סי' קד, עמ' תצה-תצו.

- גם אם יודעים שלא יחיה י"ב חודש הוא נחשב ככריא, מצטרף למנין, ויש לחלל עליו את השבת. בס"י קה עמ' תצט-תקב הורה ליילד בשבת אשת איש שהרתה לזנונים. בס"י קו עמ' תצט-תקב פסק שמצוה לחלל את השבת להצלת מי שניסה לאבד עצמו לדעת. בס"י קז עמ' תקג-תקז הורה לחלל שבת על מי שנפלה עליו מפולת, ואולי לא יזכה לחיות עד שבת הבאה.
89. המותר והאסור לעשות בשבת לחולה שאין בו סכנה. הרב מאיר בטיסט. **אור המזרח**, נ, תשס"ה, א-ב, 108-89.
- בירור דעות הראשונים והפוסקים מה מותר לעשות, ועל ידי איזה שינוי.
90. חילול שבת על חולה שאין בו סכנה, ועל סכנת אבר. הרב יוסף ליברמן. **משנת יוסף**, ח"ו, ס' צא, עמ' קסח.
- בירור שיטות הפוסקים עם המסקנות להלכה.
91. איזהו קטן שדינו כחולה שאין בו סכנה. הרב נח אייזיק אהלבוים. שו"ת **מנחת חן**, ח"א, או"ח, ס' כב, עמ' מט-נא.
- עושים בשבת צורכי קטן עד גיל שלוש, ומחלוקת אם גם עד גיל תשע, ודעת יחיד שעד הבר מצוה.
92. רפלקסולוגיה, מסג'ם והתעמלות בשבת. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ג, או"ח, ס' עה, עמ' רלב-רלו.
- אין לעשות בשבת רפלקסולוגיה, מסג'ים, פיזיותרפיה וריפוי באנרגיה. יש מקרים שמותר לחולה שאין בו סכנה, או כבד פה שחייב בתרגילי נשימה כל יום.
93. רפואה סגולית בשבת. הרב שלמה שניידר. **דברי שלמה**, ח"ב, ס' רכה, עמ' תקלב-תקלח.
- כשחולה מסוכן דורש שימסרו לצדיק מפורסם להתפלל בעדו, יש להתיר זאת כדי שלא תטרף דעתו.
94. רפואה סגולית בשבת. עו"ד מרדכי מנוביץ. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 199-195.
- תגובה לדברי הרב יהודה שביב בתשס"ג.
95. תרגילי עזרה ראשונה בשבת. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, ס' סא, עמ' 158.
- הנחיות אלו פעולות מותרות ואלו אסורות בשבת. – בס"י סג עמ' 161 התיר למי שזקוק לחמיכה להישען על אופנים בהליכתו בשבת ובמועד, אך לא לרכב עליהם.
96. הנחת בקבוק חם או שמיכה חשמלית על גופו. הרב נפתלי נוסבוים. **מקבציאל**, לא, תשס"ה, קמ-קמג.
- יש אופנים להתיר מכיון שגם בריאים עושים כן, ואין בזה משום רפואה.
97. קינוח גופו בשבת כדרכו בחול כשבדאי יצא דם. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ג, או"ח, ס' עו, עמ' רלו-רלז.
- מותר לקנח גופו כרגיל הגם שפסיק רישיה שיצא דם, ואין לחוש למה שצובע הנייר בדם.
98. בדיני רפואה בשבת. הרב שלמה דוד קליין. **נזר התורה**, יא, תשס"ה, קטז-קכב.
- פסקים על נטילת ויטמינים, שטיפה במי פה, שיכוך כאבים באקמול וכדומה.
99. לקיחת ויטמינים בשבת לרפואה או לחיזוק הגוף. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"ג, ס' כז, עמ' נו-סא.

- מותר ליטלם אם גם בריאים נוהגים כך, ואם לאו יטלם בשינוי. הנוסע עם יולדת לעיר אחרת יכול לילך שם חוץ לד' אמות.
100. רפואה בשבת ומאכל בריאים. הרב יעקב גרשון רנט. **נהוראי**, תשס"ה, תקטו-תקכא. בירור דעות הפוסקים שמאכל בריאים מותר בשבת אפילו מתכוין לרפואה.
101. ילד חולה שהובא עם חום גבוה בשבת לרופא, ונענה שאינו מקבל קהל אלא בשעה פלונית במוקד הרפואי. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, י"ד, ס' נז, עמ' קמט-קנ. לחולה שיש בו סכנה חייב להתפנות מיד מכל עסקיו, אבל לא כשאין בו סכנה.
102. יצא לבית החולים עם אשתו היולדת או בנו החולה. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, א"ח, ס' ל, עמ' מ-מב.
- יכול ליטול עמו דברים הנצרכים לו כמו סידור או טלית.
103. הצטרפות לנסיעה בשבת עם חולה. הרב עקיבא משה שינברגר. **צהר**, יד, שסא-שסז. פרטי הלכות מתי מותר או צריך להצטרף לחולה.
104. להתלוות ליולדת בנסיעה בשבת. הרב בנימו דיין. **דברי בנימו**, ח"ט, ס' קח, עמ' תקח-תקיא.
- מותר להתלוות לה בנסיעתה לבית החולים, אבל לא יחזור לביתו ברכב. בס' קט עמ' תקיב-תקיו בירר שיכול רופא דתי ליילד גויה או מחללת שבת בפרהסיא משום איבה. בס' קי עמ' תקיח-תקכב התיר ליילד ולמול בן של קראים כשאין יכול להשתמט, ובמיוחד כשמסכימים לעשות פריעה.
105. הוצרכה לנסוע ללדת ומבקשת להגיע לבית חולים מרוחק יותר. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, א"ח, ס' כה, עמ' לא-לד.
- כשחושבת שבית החולים השני טוב יותר-עושים הכל ליתובי דעתה, אבל לא שיצטרפו גם ילדיה כדי להורידם ליד בית הוריה.
106. כיבוי מכונית לעוסקים בהצלה כשמגיעים. הרב חיים יוסף דוד וייס. שו"ת **ויען דוד**, ח"ג, ס' כד, עמ' מה-מו.
- מה שהותר למציל הותר גם לומר לאחרים כגון נכרים.
107. עניי רפואה בשבת. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, ס' סט-עב, עט-פ, פב, פח, עמ' 171-168, 192-188, 222.
- הוראות לאחות חדר ההתאוששות כיצד תנהג בטלפון וברישום רפואי. הצוות הרפואי ילון בבית החולים, ולא יסע בשבת. כשאין אפשרות להשאיר חולה בבית החולים לשבת, יכול נהג האמבולנס להחזירו לביתו. מותר להודיע ולהסיע בשבת בני משפחה של מי שנפצע קשה. זוג חרשים יכולים להפעיל מיקרופון ממיטת תינוקם לדעת מתי בוכה. אפשר להקליט את התפילה בלי השמות לצורך השמעה בתנאים מסוימים, לאב עיור שאינו יכול ללכת לבית הכנסת. אין להתקין בבית הכנסת משרד או רמקול כדי להשמיע את התפילה לבית אבות סמוך. הוראות לנכה קטוע רגלים כיצד יפעיל את עגלתו בשבת.
108. השארת אדם בבית חולים למעקב כדי שלא יסע בשבת. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, ס' ס, עמ' רטז-ריח.
- לא ברור שמותר לגרום הוצאה נוספת לבית החולים או לחולה כדי להצילו מחילול שבת. בס' פד עמ' ש-שב הורה שמותר לעשות זירוז לידה.

109. חזרת רופאים וצוותי רפואה מפעולות הצלה בשבת. הרב עדי כהן. **בית הלל**, כב, תשס"ה, סא-סח. הרב ד"ר מרדכי הלפרין. כג, נה-סב.
- כללי ההלכה כמה מצילים יצאו, ובאלו אופנים יכולים לחזור למקומם. נחלקו האחרונים אם בתום פעולת ההצלה יכולים לחזור גם מתוך עבירה על איסור תורה.
110. נסיעת חבר הצלה בשבת כשהתורן הקבוע כבר יצא למקום האירוע. הרב יחזקאל אהרן שורץ. **בית הלל**, כג, תשס"ה, סג-סח.
- אין לאחר לנסוע רק אם יודע שיצטרפו סיוע נוסף, או כשנקרא במיוחד לבוא.
111. בדיקות עבור מחלה בשבת. הרב אשר זליג וייס. **תפארת שבתפארת**, ב, קכה-קכו.
- מותר לערוך בדיקות על ידי מקלון שמשנה צבעו על ידי חשיפה למי רגלים כדי לקבוע את רמת הסוכר בחולי סוכרת, או את הימים הפוריים של האשה.
112. תחבושת או משחה בשבת להרגעת יסוריו. הרב נסים הכהן. **מעשה נסים**, ח"א, סי' קמה, עמ' קז.
- מותר רק לחולה שיש בו סכנה, או להחזיר רטיה שהיתה מאתמול ולא נפלה לארץ.
113. תינוקות שיש להם בועות בפה, וצריך לרוחצן בשבת ולמרוח עליהן משחה. הרב משה הכהן. **שם משה**, ח"ב, או"ח, סי' לה, עמ' ריח-ריט.
- אם בגלל הבועות לא יוכל לינוק ויגיע לחשש סכנה, מותר לרוחץ פיו ולמרוח במשחה.
114. טיפול בשבת בבעלי חיים חולים. הרב יוסף ציון אלמושנינו. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' כד, עמ' צד-צח.
- אין הגבלה במתן תרופות לבהמה ולעוף, כי לא שייך בהם גזירת שחיקת סממנים.
- 114א. חזרה בשבת מהצלה. הרב מרדכי הלפרין. **בית הלל**, כ"ג, תשס"ה, עמ' נה-סב.
- דיון מקיף על הלכות חזרה מהצלה בשבת, מסוגיות הגמרא במסכתות עירובין, ביצה ור"ה, שיטות ראשונים ואחרונים, ועד פוסקי ימינו.
- ג. מועדים**
115. חשש חמץ במשחת שיניים. הרב אלחנן פרץ. **צהר**, טו, קעז-קפ.
- חולי חניכיים ורופאי שיניים יכולים להשתמש במי פה חסרי הכשר.
116. סמי רפואה שיש בהם חשש תערובת חמץ. הרב יוסף גרינולד. **שו"ת יועץ יוסף**, ח"ב, סי' רכה-רכח, עמ' מב-נא.
- בירורי הלכה אם להשתמש בהם בתערובת דבר מר, או להקנותם לגוי לפני הפסח.
117. תרופות חמץ שמעורב בהן דבר מר. הרב משה פרידמן. **נור התורה**, י, תשס"ה, ריב-רטו.
- מותר לתת אותן בפסח לחולה שאין בו סכנה.
118. טבלאות רפואה לפסח. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ה, סי' של, עמ' רכה.
- מותר ליטלם בפסח כי נפסלו מאכילת הכלב.
119. השימוש בתרופות בפסח. עישון סיגריות בפסח. הרב אשר וייס. **דרכי הוראה**, א, תשס"ה, קכד-קלז.
- פירוט דיני התרופות והיתר השימוש בהן, גם משום שזה שלא כדרך אכילתו. העישון מזיק כל השנה, אבל אין בו איסור חמץ בפסח.
120. שימוש בפסח בתרופות בלי הכשר לפסח, ויש חשש שנעשו בעמילן של חמץ. הרב ישראל חיים מוטייב. **עשה חיל**, ח"ג, סי' ג, עמ' מ-מז.
- מותרים גם לבראי מכיון שאינם ראויים למאכל, ודעתו רק על סממני הרפואה.

121. דיני חולה בפסח. הרב נח אייזיק אהלבוים. **מנחת חן**, ח"א, או"ח, סי' מא, עמ' קיח-קכ. הלכות לקיחת תרופות וקיום מצוות האכילה. -בסי' מט סק"ב עמ' קל-קלג הורה כשחייב לאכול חמץ, אם עדיף כזית בפעם אחת או ג' חצאי זיתים בנפרד.
122. מצות מעיסת אורז. הרב שלמה בוסו. **בית הלל**, כב, תשס"ה, מא-מב. פירוט התנאים מתי יוכלו אנשים האלרגיים לגלוטן לצאת בהן, כשמערכים בהן סוג שעורים בלי חומר מזיק.
123. אכילת מצה לחולי כרסת (צליאק). הרב פנחס פרנקל. **דרכי הוראה**, א, תשס"ה, קצג-רה. אם ייגרס לו נזק לטווח ארוך פטור מהמצוה, אבל כזית חובה מחיטה בליל הסדר לא יגרס נזק.
124. חולה במחלת הצליאק (כרסת). הרב מרדכי בורנשטיין. **צהר**, טו, תקמ-תקמד. הצעת השאלה כיצד לנהוג בקיום מצות מצה וחינוך לברכת המזון.
125. אכילת מצה יומיים לפני פסח בבית חולים לחולי נפש. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' מב, עמ' קנו-קנט. בגלל הכרח שמירת הכשרות במקום, יש להתיר להם להשתמש במצה שאינה שמורה.
126. היתר אכילת מצה בערב פסח בבתי חולים. הרב יוסף ציון אלמושינו. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' מד-מה, עמ' ככו-קכט. יש לסמוך על הפוסקים המקילים, ומה טוב אם יבשלו את המצות במקום בשר או ירקות עד שישתנה טעמן. אין צורך להגעיל שינים תותבות לפסח.
127. שיניים תותבות בערב פסח שחל בשבת. הרב יוסף גרינולד. **ויצן יוסף**, ח"ב, סי' רנה, עמ' קיח-קכ. מותר בשבת להדיח פיו בחמין, מכיון שאינו ניכר שעושה זאת לשם הכשר השיניים.
128. חולה שמותר לו לשתות רק שתי כוסות יין. הרב פנחס ברונפמן. **תל תלפיות**, סא, תשס"ה, קי-קיג. ישתה כוס של קידוש, את השני ישאיר לברכת המזון, ברכת גאלנו בלי כוס, ויהללון בלי חתימה.
129. הסיבה באיטר יד שמאלי. הרב אברהם ישראל רובין. **נהרות איתן**, ח"א, סי' לב, עמ' ריז-ריח. יסב בשמאלו ככל אדם, ויאכל ביד ימין.
130. התרה למי שרגיל לצום בה"ב. הרב אברהם ישראל רובין. **נהרות איתן**, ח"א, סי' נד, עמ' שכד-של. הרגיל להתענות בה"ב שאירע לו מקצת חולי ואינם מצויים לו שלושה להתרה, אם דעתו להמשיך במנהגו כשירגיש טוב-אינו צריך התרה.
131. רפואה ביום טוב. הרב יונתן בנימין גולדברגר. **אבני חפץ**, ח"ד, סי' כ, עמ' קלג-קלה. בירור מקורו וטעמו של איסור הרפואה ביום טוב.
132. עישון ביום טוב. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ה, סי' שנה, עמ' רמא. תשובת הרב משה פיינשטיין מתשמ"ה להתיר. יש מקילים גם במחיקת האותיות שעל הסיגריות. -בסי' שע עמ' רמט הביא פוסקים שיש להימנע בחול המועד מעריכת צילום רפואי.

133. האם סיגריות מוקצה ביום טוב. הרב יצחק זילברשטיין. קונטרס שאלות ותשובות בסוף **עלינו לשבת** דברים א, סי' ג, עמ' תקצט-תר.

מכיון שאין היתר לעשן הרי הסיגריות מוקצה. -בסי' יא עמ' תרו הורה להקל לשים אבקה להסרת הזיעה בשבת. -בסי' טו סק"ב עמ' תרי פירט את ההלכות של משקפים שנשברו בשבת. -בסי' יט עמ' תריג פסק לזוג עיורים שתדליק האשה נרות שבת ובלי ברכה. -בסי' כח עמ' תרכא התיר לסובל ממחלת חניכיים לאכול תפוח אף שבודאי יצא דם. -בסי' כט עמ' תרכב השיב למפעיל בטעות לחצן מצוקה בבית חולנית ומד"א יחלל שבת עבורו. -בסי' לא עמ' תרכו ענה לשאלת אמו אם יכולה להסיר התפילין מחולה אחרי שקיבלה שבת. -בסי' לד עמ' תרכח הורה כיצד לנהוג כשאבי המשפחה השתטה ואינו ראוי להוציא את משפחתו בקידוש. -בסי' לח עמ' תרלב נשאל אם לבטל שידוך כדי לגדל יתומים נכים. -בסי' סב עמ' תרנב דן במי ששמע על עץ האתרוג שיש בו סמי רפואה ורוצה לעוקרו. -בסי' סז עמ' תרנו ענה אם יזהיר גנב של מזון שנשתייר מחולה מסוכן במחלה מדבקת. -בסי' צט עמ' תרפב השיב לרופא אם יכול להפחיד חולה עבריין בחומרת מצבו כדי שייחזור בתשובה ויתפלל. -בסי' ק עמ' תרפג ענה לחולה הסובל מבחילות וריח בשמים מרגיע אותו, אם יכול להריח בחדר שיש בו טינופת בלי ברכה. -בסי' קא עמ' תרפד הסתפק אם חולה יכול ליטול חלוקו מהשמש כדי שיוכל להתפלל. -בסי' קב עמ' תרפה נזקק לדין חולה נפש המסרב לקבל תרופה והזיק. -בסי' קג עמ' תרפו ענה לרופא אם חייב לסכן עצמו ללכת לטפל ביהודי כשהשלטונות אסרו. -בסי' קכא עמ' תרצט השיב למי שנדב לפדיון שבויים ואין לפניו, אם יתן לרפוי חולים. -בסי' קלו עמ' תשיג עסק בחולה המסרב לאכול בשר לרפואתו בגלל צער בעלי חיים. -בסי' קמה עמ' תשכ דן בזיהוי תינוקת על פי המראה כשהתחלפו בבית היולדות. -בסי' קנט עמ' תשלב ענה אם יכול המטופל רפואית להתברך עד מאה ועשרים.

134. סיוע בן חוץ לארץ לבן ארץ ישראל להניח תפילין ביום טוב שני. הרב אברהם צבי הכהן. **נור התורה**, ט, תשס"ה, קיג-קיו.

נשברה ידו של בן ארץ ישראל בהיותו בחוץ לארץ, יבקש מנכרי או מקטן לסייע לו להניח תפילין בצינעה.

135. סיגוף עצמו בתעניות. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויצן דוד**, ח"ג, סי' לה, עמ' עב.

אם יכול לסבול נקרא קדוש, ותלמיד חכם אסור מפני שממעט במלאכת שמים.

136. יולדות, מעוברות ומיניקות בתעניות. הרב מרדכי אמייס הכהן. **גדולת מרדכי**, ח"ב, אר"ח, סי' ב-ט, כד, כה, עמ' ב-י, מז-מח.

פרטי ההלכות מתי אפשר להקל להן שלא לצום, במיוחד כאשר התינוק חולה או ייחלש.

137. מעוברות, מיניקות, ויולדות תוך שלושים בתענית תשעה באב. הרב יוסף ציון אלמושיני. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' נד, עמ' קמז-קנ.

אינן צריכות להתענות, ומכל מקום לא יאכלו להתענג רק כדי קיום הולד.

138. חולה או מעוברת שרוצה לאכול פרי חדש בשלושת השבועות. הרב אברהם דיין. שו"ת **חמדת אברהם**, ח"ג, סי' כד, עמ' קנו-קנט.

כשאוכלים פרי חדש בימי בין המצרים יברכו שהחיינו, כדי שלא יפסידו את הברכה.

139. פחות מכשיעור באכילת חולה בתשעה באב. הרב אברהם ישראל רובין. **נהרות איתן**, ח"א, סי' מב, עמ' רפט-רחצ.
- אינו צריך להחמיר פחות פחות מכשיעור, ויזהר לאכול רק כדי צורכו בלבד. בריאים הצריכים לאכול במקום מגיפה או מינקת, יאכלו פחות פחות מכשיעור.
140. יולדות תוך שלושים, מעוברות ומיניקות בתשעה באב נדחה. הרב מנחם זכריה זילבר. **שו"ת מאזני צדק**, ח"א, או"ח, סי' נח, עמ' קעד-קעו.
- יש להקל להן שלא להתענות מכיון שמצטערות.
141. אם אשה רשאית בתענית נדחה לבלוע תרופה או משקה חמוץ לצורך הפסק טהרה. הרב יוסף ליברמן. **משנת יוסף**, ח"ו, סי' קז, עמ' ר-רא.
- יש מקום להקל לצורך פריה ורביה, שתבלע כדור בלי מים או עם מעט מים מרים.
142. הבדלה לחולה בתשעה באב נדחה. הרב יוסף שלום אלישיב, לחתנו הרב חיים קניבסקי. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' נז, עמ' פג-פד.
- חולה שצריך לאכול יבדיל תחילה, ויכול על חמר מדינה.
143. מכשיר שמיעה לענין קיום מצוות התלויות בשמיעה. הרב גדליה אורנשטיין. **צהר**, טו, רכ-רכב.
- מקיים אתו את המצוות מכיון ששמע כדרך השומעים, והמכשיר טפל לאוזן.
144. מילת יוצא דופן ביום שני של ראש השנה. הרב שלמה גורן, לרב שלמה מרגלית. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' קכח, עמ' 319-325.
- אינה דוחה את היום טוב, ויקיימה למחרת או לאחר השבת.
145. צום גדליה לאדם חלוש. הרב יוסף ליברמן. **משנת יוסף**, ח"ו, סי' קמ, עמ' ערב.
- אם יש חשש שלא יוכל לצום ביום כיפור-אל יתענה בצום גדליה.
146. הרוצה להקיא בערב יום כיפור כדי לאכול פעם נוספת. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ג, או"ח, סי' פח, עמ' רסה.
- אין ראוי להכריח עצמו להקיא כדי לאכול עוד, אלא יעסוק בתורה ותשובה.
- בחלק יו"ד, סי' ב, סק"ו, עמ' שיד-שטו הורה, שמי שהקיא כמה שעות אחרי אכילת בשר, מונה שש שעות מזמן האכילה ולא מזמן ההקאה.
147. קידוש בליל שבת יום כיפור לחולה שיש בו סכנה. הרב יצחק אלסטר. **נר למאה**, קפז-קצ.
- נחלקו רבי עקיבא איגר ורבי מאיר שמחה אם יקדש.
148. בדיני חולה ביום הכיפורים. הרב אליהו שלזינגר. **שו"ת שואלין ודורשין**, ח"ה, סי' מד-מו, עמ' רנג-רעה.
- חולה שצריך לאכול ביום כיפור לא יקדש כשחל בחול. כשצריך לאכול אינו צריך למעט בהנאת האכילה, וכן כתב הרב אשר זליג וייס בתשובתו. יש להאכיל חולה משותק בכסא גלגלים או חולה אלצהיימר שמוחו מנוון ואינו מגיב, עם הערת פרופ' אברהם סופר אברהם.
149. רוב דעות באומדנת רופאים. הרב אברהם חפוטא. **מענה לשון**, מהדו"ב, ח"א, או"ח, סי' מג, עמ' קח-קיג.
- סיכום דעות הראשונים אם יש לחולה לשמוע לדעת מקצת הרופאים שאמרו שעליו לעבור על איסורי תורה.

150. דיני אכילה ביום הכיפורים לחולה שיש בו סכנה. הרב צבי יצחק אברמוביץ. **טעם הצבי**, ס"ז, כ, עמ' קכד-קכח.
- השגות על מה שכתב הרב שמחה בונם ורנר בקובץ בשבילי הרפואה א' תשל"ט.
151. מה עדיף: חצאי שיעורים לחולה מתחילת יום כיפור, או שיעורים שלימים באמצעו. הרב משה יוסף ריזל. **תל תלפיות**, ס, תשס"ה, נד-נז.
- עדיף להתחיל בחצאי שיעורים, כי אולי לא יצטרך לשיעורים שלימים.
152. אכל בהיתר ביום כיפור כשיעור האסור. הרב אברהם יעקב זלזניק. **צהר**, יד, שמה-שמו.
- עליו לקבל הוראות מרופא כמה הוא צריך לאכול ולשתות ובאיזה אופן.
153. חולה שהוכרח לאכול ביום כיפור ונתישבה דעתו. הרב חיים ישכר דב גרוס, לרב יחזקאל בנט, בתרס"ז. שו"ת **כחיבה לחיים**, ס"ג, עמ' ז-י.
- דיון אם יתענה מעכשיו, או שמותר לו לאכול גם בלי הכרח.
154. הזנה מלאכותית לענין איסורים, יום כיפור וברכות. הרב עקיבא משה שינברגר. **מאורות ירושלים**, א, תשס"ה, עה-פו.
- סידור דעות הפוסקים כיצד ינהגו החולים לסוגיהם ביום כיפור, אם יכולים להשתמש בתרופות אסורות ופתילות, ואיך ינהגו בברכות כשאכלו בצנח, זונדה, אינפוזיה וחוקן.
155. עירוי צינורית זונדה דרך נקב שבקיבה ביום הכיפורים. הרב ישראל חיים מוטייב. **עשה חיל**, ח"ג, ס"י, יג, עמ' צג-צה.
- מותר להקל התענית על ידי זונדה לחולה שאין בו סכנה, אבל לא לבריא.
156. מי ששתי רגליו מגובסות וקשה לו ללכת קומות לסוכה שעל הגג או בחצר. הרב עמרם טמסטיט. **עט סופר**, ח"ב, או"ח, ס"י, כא, עמ' קיח-קכא.
- פטור ממצות סוכה, אך אם מתאמץ להחמיר על עצמו לא נקרא הדיוט.
157. הדליק נר חנוכה במסדרון בית החולים שאינו מקום אכילה או שינה. הרב בנימין גרבוז. **נזר התורה**, ט, תשס"ה, קצא-קצג.
- כשמדליק למחרת לא ישוב ויברך שהחיינו בגלל שלא יצא אמש.
158. מותר השמן שבנר כסגולה לפצע השושנה. הרב שלמה בוסו. **בית הלל**, כא, תשס"ה, כג-כז.
- בנר חנוכה לא מועיל תנאי שיוכל להשתמש בו אחרי קיום המצוה.
159. השתמשות לרפואה בנותר משמן חנוכה. הרב יוסף ליברמן. **משנת יוסף**, ח"ו, ס"י קלג, עמ' רנז.
- ביסוס הלכתי לסגולתו של הרבי מקוצק למרוח על השושנה מנותר שמן חנוכה.
160. שאל מגילה ונקרעה באונס על ידי שיכור. הרב אליעזר רוט. **קול התורה**, נח, תשס"ה, שכז-שלה.
- הביא מגילה לחולה בבית חולים, ואחד המשמחים שהשתכר קרעה-חייב לשלם למשאיל, והשואל פטור.

ד. איסור וטהרה

161. סידור שחיטה לבעל חי הנקרא עלק. הרב ירוחם פישל אדלר. **צהר**, טו, רפז-שיט, תמונה.
- מותר לשחוט את הבעל חי עלק הדומה לצבי או לאיל מבלי לאכול את חלבו, כי מוסכם על הרופאים שאין בבשרו כולסטרול והוא בריא לחולים.

162. טריפה אינה חיה (ב). הרב נחום רוטשטיין. **פעמי יעקב**, נז, תשס"ה, נא-סד.
משנקבעו הטריפות לא יועיל מה שהמציאו היום הרופאים תרופות שיוכלו לחיות יותר מ"ב חודש.
163. לפצע בכרס בהמה מכניסים מזרק להוצאת האויר, ועל ידי זה מתרפאת יפה. הרב שאול חנניה ואקנין. **ויען שאול**, יו"ד, ח"א, סי' כ, עמ' רכ-רמח.
חולק על הרב שהטריף, ומוכיח כדעת פוסקים רבים שמכשירים.
164. שתית חלב פרות אשר הרבה מהן עוברות ניתוחים. הרב מנחם זכריה זילבר. מאזני **צדק**, ח"ג, יו"ד, סי' א-ב, עמ' קסה-קעד.
נתברר שהפרות המנותחות הן מיעוט קטן ולרוב אפילו בלי נקיבת הקיבה, על כן החלב מותר.
165. הזריקות לעופות בזמננו. הרב יעקב שלמה מוזסון. **בית אהרן וישראל**, קטז, תשס"ה, פא-פד.
בזריקות לתרנגולים למניעת מחלות יש חשש טריפות, וצריכים השגחה מעולה.
166. תרופות מבשר בחלב לחולה שאין בו סכנה. הרב חיים יוסף אברג'ל. שו"ת **חלב צאן**, ח"א, תשובה כה, עמ' 55.
אין להקל לחולה שאין בו סכנה לשתות תרופות העשויות מתערובת בשר בחלב הגם שמערב בהם דבר מר.
167. רופא שצויה לחולה שאין בו סכנה לאכול בשר מטוגן בחמאה. הרב ישראל חיים מוטייב. **עשה חיל**, ח"ג, סי' יז, עמ' קיז-קכ.
הטיגון נחשב כבישול, ובבשר בחלב אסור גם בהנאה.
168. השימוש בשיניים תותבות לבשר וחלב. הרב חיים יוסף אברג'ל. **חלב צאן**, ח"א, תשובות ז-ח, עמ' 98-99.
מדינא אין צריך ליחד שיניים מיוחדות לבשר ולחלב, ובודאי שכתרים וסתימות אינם בולעים שום טעם. גם בשיניים נשלפות צריך להמתין שש שעות לפני שיאכל חלבי בשיניים האחרות.
169. שימוש בשיניים תותבות לבשר ולחלב. הרב לוי יצחק הלפרין. **מעשה חושב**, ח"ה, סי' טו, עמ' קסז-קעד.
יש הבדלים להלכה במידת קשיחותם של השיניים התותבות, ומאידך חומר עשויים.
170. שיעור המתנה בין בשר לחלב לתינוק וחולה. הרב שמאי קהת גרוס. **נתיבות הכשרות**, יט, תשס"ה, עט-פב.
פרטי ההלכות לגילים השונים, ולמעורבות יולדות ומניקות.
171. חולה שאין בו סכנה שרוצה לאכול מאכלי חלב להתחזק לפני שעברו שש שעות. הרב חיים יוסף אברג'ל. **חלב צאן**, ח"א, תשובה יד, עמ' 105-106.
אפשר להקל בהמתנת שעה לחולה שאין בו סכנה, לילדים קטנים ולילודות, וטוב שינקרו שיניהם היטב ויקנחו וידיחו את הפה.
172. תרופות אסורות לחולה. הרב אברהם סאלם. **ויען אברהם**, ח"ז, סי' טז עמ' מז-מט.
אפשר לתת לחולה שיש בו סכנה שלא כדרך הנאתן תרופות סגוליות אף שלא הוחזקו.
173. טמטום חלב של הכמוסות משמן דגים. הרב חיים מנחם טייכטל, הרב זלמן נחמיה גולדברג. **כשרות**, 319-323.

- מותר לבלוע את הכמוסות לרפואה, ואזי אינו מטמטם הלב.
 174. תרופות העטופות בכמוסות מג'לטין וגליצרין. הרב יהודה שרשבסקי. **בית הלל**, כב, תשס"ה, סט-עב.
- סקירה מדעית והלכתית על החששות בתרופות אלו ובאיזה אופן לבולען.
 175. תרופה שמכילה ז'לטין. הרב אלחנן הלפרין. **כשרות**, 273-279.
 יש טעמים להקל, ובמיוחד כשכורכים עלה ירוק סביב הכדורים.
 176. כשרות תרופה חדשנית לכאבי פרקים. הרב לוי יצחק הלפרין. **מעשה חושב**, ח"ה, סי' יט, עמ' צה-קב.
- מותר להשתמש בטבליה לכל צורך רפואי, אף על פי שחלק ממנה מופק מנבילות וטריפות.
 177. ציוה הרופא לחולה שאין בו סכנה ליטול כדור שיש בו חשש טריפה, ויש אחר כשר אלא שמוזק לזכרון. הרב חיים שולמן. שו"ת **הוד והדר**, עמ' כח-כט.
- עדיף שיקח את התרופה הכשרה, ויש להתייעץ בכל מקרה. -בעמ' צט השיב על נטילת כדורים בתענית אסתר. -בעמ' ק דן אם חייב להיכנס בסיכון לשטחים ערביים, כדי להביא תרופה להצלת חבירו הנתון בסכנה.
 178. היתר תרופה בלתי כשרה לחולה שאין בו סכנה כשיש לה תחליף כשר. הרב יהודה א. שרשבסקי. **מהדרין**, טו, תשס"ב, צז-קב.
- באיסור דרבנן או בספק איסור יש להקל, ובפרט במקום הפסד.
 179. כשרות תמצית פרחי באך. הרב לוי יצחק הלפרין. **מעשה חושב**, ח"ה, סי' י, עמ' קט-קיד.
 כשמשתמשים לרפואה במריחה חיצונית מותר, ואם השימוש הוא בדרך אכילה ושתייה-יערבו קודם דבר מר.
180. שימוש בתרופות הומופאטיות. הרב יחזקאל גרובנר. **כשרות**, 227-233.
 מותרות לכל השנה ולא לפסח, ולא בכל מקום יש להן דין של תרופה בדוקה.
 181. שימוש בחומר רפואי המופק מעצמות מתים. הרב לוי יצחק הלפרין. **מעשה חושב**, ח"ה, סי' יא, עמ' קטו-קיט.
- אפשר להקל כשידוע בודאי שהופק מעצמות מתים נכרים, ובשעת צורך גדול גם כשנלקח ממתים בבתי חולים שאינם באיזורים יהודיים מובהקים.
 182. כשרות דבש מלכות. הרב עמרם אדרעי. **בית הלל**, כב, תשס"ה, עג-עח.
 יש בו תועלת לבריאות האדם, ואפשר להקל לאוכלו לצורך רפואה.
 183. כשרות מזון מלכת הדבורים. הרב לוי יצחק הלפרין. שו"ת **מעשה חושב**, ח"ה, סי' ו, עמ' סא-עז.
- כשנתערב ברוב דבש היתר או בקפסולות, יש להתיר לחולה אפילו אם אין בו סכנה.
 184. בישולי גויים לצורך זקנים. הרב אברהם סאלס. **ויען אברהם**, ח"ז, סי' יב, עמ' לו-לז.
 בשעת הדחק אפשר להקל, ועדיף להניח תמיד אש פיילוט קטנה.
 185. בישול על ידי שפחה גויה בבית ישראל לצורך חולה. הרב יהודה ברכה. **ברכת יהודה**, ח"א, יו"ד, סי' כו, עמ' רכב-רכה.
- כשאין אפשרות להשיג מטפלת יהודיה-תשתדל בעלת הבית להדליק את האש, וכשאינה יכולה אפשר להקל לה.

186. אכילת דגים עם חלב או חמאה. הרב ישראל חיים מוטייב. **עשה חיל**, ח"ג, סי' כז, עמ' קנח-קס.
- לדעת הרופאים אין חשש סכנה בדגים המטוגנים בחמאה, ומותר גם לספרדים.
187. עישון סיגריות. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' ריט, עמ' תלז.
- אין בכח אנשים למחות בידי המעשן לידם במקום ציבורי, אבל על המעשן לא לגרום צער לזולתו.
188. אשה בעישון סיגריות. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ג, יר"ד, סי' יא, סק"ב, עמ' שלט-שמא.
- אין בזה איסור של לא ילבש, אלא מעשה פריצות ושחצנות. יש להקל לה לעשן בצניעה רק כדי להרגיע את העצבים או מטעמי בריאות.
189. משקין הנעשים לרפואה על ידי גוי, ומערבים בהם חומץ שלהם. **שאלות ותשובות** הרשב"א החדשות מכתב יד, סי' סה, עמ' מג.
- אסורים אפילו בהנאה כשידוע בודאי שעירבבו בהם.
190. מתנת אוכל לשכן גוי שחזר מבית החולים. הרב נח אייזיק אהלבוים. **מנחת חן**, ח"א, יו"ד, סי' ח, עמ' קצא-קצז.
- מחמת כמה טעמים מותר לשגר לו דורון אוכל, ואין בזה משון לא תחונם.
191. קביעת מעשיו לפי חפץ שמסובב בידו (דאוזינג פנדיוולס), גורלות וניחושים. הרבנים חיים יוסף דוד וייס, ישראל כהן, שמעון גרטנר, אהרן דוד מושקוביטש. **אור ישראל**, לח, תשס"ה, יד-סד.
- יש איסור להשתמש בשיטות אלו להשיג ידיעות רפואיות או לקבל החלטות רפואיות.
192. קשירת חוט אדום על ילד נגד עין הרע. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' נד, עמ' קר-קט.
- מותרת, ועדיף חוט תכלת. אסור לעשות לרפואה דברים שהם מדרכי האמורי, אלא אם כן ידוע בבירור שהם מועילים. בס"י נו עמ' קיב ביאר מדוע מותר לומר תהילים לרפואת חולה, אף על פי שאין מתרפאים בדברי תורה.
193. שאלות ותשובות חכמי אשכנז: רבי זלמן משוטיגווער עם רבי ליווא לנדו בדין רפואה על ידי לחש ועוד. הרב יוסף בוקסבוים. **אור המזרח**, מט, תשס"ד, ג-ד, 37-48.
- הלחש הוא כנראה שם טומאה, ואין ראוי להתרפא בו.
194. סכנות עניני עבודה זרה מינות וכישוף המתפשטים בימינו היום. קביעת מעשיו על פי חפץ שמסובב בידו. הרבנים מנחם קליינמן, חיים יוסף דוד וייס, אברהם עמרם מייזלס, אהרן דוד מושקוביטש. **שעשועי אורייתא**, ג, תשס"ה, קצא-רכט.
- אין לקבל החלטות רפואיות לפי כוחות נסתרים של אנרגיה, רייקי וביו-קינטיקה.
195. פניית חולה מסוכן לרופא אליל. הרב מנחם מנדל גלובובסקי, הרב מרדכי הלפרין. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 7-32.
- בירור החששות של כישוף, אוב ועבודה זרה, עד למסקנת ההיתר.
196. כתובת קעקע זמנית הניתנת למחיקה. הרב זלמן נחמיה גולדברג. **בנין אריאל**, 116-117.
- קעקוע ואיפור הנמחקים מאליהם כעבור זמן קצר מותרים, וכן רשימות על היד בלי קעקוע. בעמ' 118-119 השיב שמעיקר הדין אין צורך לקבור שן קבועה שנשרה או נעקרה, אך ראוי לנהוג בה כבוד כמו בציפורניים.

197. לסמוך על הרופאים באיסור נדה וכתר. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' ס, עמ' קטו-קיו.
- כשאנו שומר תורה ומצוות סומכים עליו במילתא דעבידא לגלויי, ובדבר של השערה גם רופא שומר תורה אינו נאמן.
198. טהרת אשה לבעלה. הרב יוסף שטיינהרט. שו"ת **זכרון יוסף**, יו"ד, סי' יב, עמ' קלד-קלו, ח"ו, סי' ב, עמ' ו-י.
- פירוש ההנהגה לאשה שרואה מראה אדום ולבן אימתי יכולה לתלות במכתה, או שתטפל ברופאים מומחים עד שתתרפא. -בסי' כב עמ' קסז-קע הורה שלא לסמוך על בדיקת אצבע של רופא.
199. ראתה דם מחמת מכה. **שאלות ותשובות** הרשב"א החדשות מכתב יד, סי' פח-פט, צב-צג, עמ' נג-נו.
- בספר תורת הבית התיר לתלות במכה דלא כהרמב"ן, אבל מכיון שאיננו בקיאים במכות אינו מתיר. אפשר לסמוך על רופא מומחה שאומר שיכול לרפא אותה. -בסי' קא עמ' סח-סט השיב על המפלת חתיכה אחרי ארבעים יום, אם חוששים שהיתה סנדל.
200. לא כל דם מהתקן תוך רחמי הוא דם מכה. הרב יואל קטן. **מסורה ליוסף**, ג, תשס"ד, 254-251.
- יש הבדלים בין ההתקנים השונים, וחלילה להתיר באופן כולל.
201. אשה שיש לה ודאי מכה באותו מקום. הרב ירמיה מנחם כהן. שו"ת **והריים הכהן**, ח"א, סי' מד, עמ' קכד-קכו.
- הוראות לאשה כיצד אין לחשוש לדם בתולים בפעם השניה.
202. טהרת אשה לבעלה אחרי שנולדה לה במקורה מכה המוציאה דם. הרב ברוך ראובן שלמה שלזינגר. **ברכת ראובן שלמה**, ח"א, סי' קד, עמ' רסח-רעד.
- כשברור לה שהפסיקה בטהרה, חידש החתם סופר ביו"ד סי' קעז אפשרות של הפסק טהרה במחשבה.
203. אשה שפסק ממנה הדם, אבל אינה יכולה לטהר עצמה כי מרגישה כעין מכה. הרב ישראל אפרים פישל סופר, לייטב לב. שו"ת **אפסי ארץ**, סי' טו, עמ' מט-נג.
- השתדלות למצוא היתר לאשה שלדעת הרופאים יש לה מכה ברחמה.
204. מעוברת שיש לה פצע באותו מקום והרגישה וראתה דם. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' לו, עמ' קכ-קכב.
- אין זו הרגשה ברורה, ויכולה להקל לתלות בפצע המדמם. פסק נוסף בסי' לט עמ' קכז-קכח.
205. נאמנות אשה הרואה מחמת מכה. הרב אברהם סאלס. שו"ת **ויען אברהם**, ח"ב, יו"ד, סי' י, עמ' קכ-קכב.
- יש לאשה נאמנות גמורה על כך, ולא צריכים לברר על ידי אחר אפילו כשנמצאת בספירה של שבעה נקיים.
206. עשתה באותו מקום רפואה בצבע אדום, ומצאה מראה אדום. הרב משה הכהן. **שם משה**, ח"ב, יו"ד, סי' ח, עמ' קצז.

- בדיקת הפסק טהרה אין תולים בתרופה. -בסי' לו עמ' רכ התיר לתלות אם מצאה בשבעת ימי הספירה. -בסי' לב עמ' רטז הורה מתי תוכל לתלות הדם במחלת הטחורים של בעלה.
207. פתיחת המקור על ידי בדיקה במכשיר (אינסטרומנט). הרב ישראל אפרים פישל סופר, בתרמ"ח. **אפסי ארץ**, סי' טז, עמ' נד-נז.
- כשהמכשיר מגיע עמוק עד פי המקור-יש לאוסרה כדעת הנודע ביהודה, אבל כשנתחב רק עד פי האם החיצון-יש לסמוך על החתם סופר להתיר.
208. אשה הנושאת התקן ברחמה. ר' משה מיכאלי. **וקנה לך חבר**, ה, תשס"ה, קמג-קמד.
- אין לטהר אותה כשרואה דם, אלא אם כן העידה רופאה שנגרמה חבלה ופציעה כתוצאה מהנחתו.
209. יש לה טבעת ברחמה הגורמת לה לדימומים. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' מ, עמ' קכח-קכט.
- יש להקל לה לבדוק רק ביום ראשון ושביעי ופעם באמצע.
210. נמצא דם על אצבעה. הרב ירמיה מנחם כהן. **והרים הכהן**, ח"א, סי' מה, עמ' קכו-קכז.
- קשה להתיר על סמך טענתה שהדם הוא ממכה שיש לה על שפתיה.
211. דם בתולים. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' סא, עמ' קיז-קיט.
- כשהוציאו הרופאים את הבתולים צריכה שבעה נקיים, ואחרי בעילת המצוה צריך לפרוש.
212. רופא שהוציא הבתולים. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ה, סי' תקכח, עמ' שעז.
- אם לא ראתה דם אינו צריך לפרוש, כי הרופא בטוח שהוציא הכל.
213. הסיר הרופא את הבתולים. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"ב, סי' נח, עמ' קנט-קס.
- פרטי ההלכות מתי צריכה לספור שבעה נקיים ולטבול ומתי לא.
214. כלה שהסיר לה הרופא את קרום בתוליה העבה. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' לו, עמ' קכב-קכה.
- מותרת לבעלה גם בביאה שניה, והנכון שתציע אז תחתיה בגדים צבעונים.
215. הנוטלת כדורים כדי שתראה דם. הרב אשר חנניה. **שערי יושר**, ח"ג, יו"ד, סי' יב, עמ' שמא-שמג.
- כשלא ראתה כמה חודשים, תחוש ליום שלדעת הרופא צפוי שתראה, או ליום שראתה אחרי שנטלה כדורים בפעם הקודמת. אם לא-שתבדוק עצמה כל פעם חצי שעה לפני התשמיש.
216. אשה שאין לה בנים כי וסתה קצרה. הרב נח אייזיק אהלבוים. **מנחת חן**, ח"א, יו"ד, סי' יא, עמ' רא-רג.
- בשעת הדחק תתחיל ספירת ז' נקיים אחרי ד' ימים, וכשמשמיטה טבילה אחת יכולה להתחיל לספור מיד.
217. ישיבה על דם טוהר. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ד, סי' כח, עמ' 154-156.
- נדחתה החתונה בשבוע בגלל אבל פתאומי, אין הכלה צריכה לספור שוב ז' נקיים, אבל תבדוק כל יום שלא ראתה מבלי לסמוך על כדורים למניעת ראייה.
218. הרגעת היולדת. הרב שלמה דיכובסקי. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 116-122.

- יש להתיר למעוברת לעבור בדיקות פולשניות להרגעתה, וכן לבעלה לאחוז בידה בשעת הלידה.
219. חלה הבעל ואשתו נדה. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' פז, עמ' קכה-קכו.
- אין צריך לשכור מישוהו, ויכולה לשמשו ברוב הענינים.
220. שכיבה על מיטת אשתו כשהיא בבית החולים. הרב דב אהרן בריזמן. שו"ת **שלמי חובה**, יו"ד, סי' לב, עמ' ק-קג.
- כשנשברה מיטתו ואשתו כמה ימים בבית חולים, יכול לישון על מיטתה כשאין לו מקום נוח אחר.
221. בהלכות חציצה. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ה, סי' תקכה-תקכז, עמ' שעה-שעה.
- הרב משה פיינשטיין התיר לטבול בסתימה עראית. נשים יכולות לחזור אוזניהן כדי לשים עגילים. יש עצות לטבול עם טבעת או שרשרת כשאינה יכולה להסירם. שן רקובה אינה חציצה, וביום העקירה יכולה לטבול אם תנקה את שיניה היטב מדם.
222. חציצה בטבילה. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' פח, עמ' קכו-קכז.
- היו לה תפירות אחורי ראשה, הן חציצה כי בודאי מעונינת שיסירום. בס"י פט עמ' קכז-קכט דן אם יכולה אשה לטבול ברצועות הכרוכות על רגליה הנפוחות כשהזהירה הרופא שלא תסירם. בס"י צ עמ' קכט השיב על סתימה זמנית בשן אם היא חציצה. בס"י צג עמ' קלג-קלה סובר שחולה שיש בו סכנה שנצטוה לא לאכול מצה ואכל, לא קיים המצוה.
223. טבעת שעוה רפואית בעומק הפרוודור. הרב יוסף ציון אלמושינו. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' עג, עמ' קעב-קעג.
- בתשובת נודע ביהודה, תנינא, יורה דעה, קלה, פסק שאם אין השמש מגיע לעומק זה אינה חציצה.
224. חציצת כינים וביצי כינים בראש. הרב אברהם ישראל רובין. **נהרות איתן**, ח"ב, סי' נג, עמ' רמד-רנב.
- הוראות לנשים הסובלות מכינמת כיצד ישתדלו להסיר את הכינים לפני הטבילה.
225. לטבול עם גבס. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ד, סי' נח, עמ' רח-ריא.
- גבס הוא חציצה, ולכתחילה ימתין הבעל חודשיים עד שיסירוהו. כשאינו מושל ברוחו-יש מקום להתיר לאחר ניקוי הגבס מבחוץ שלא יהיה דבוק בו דבר.
226. טבילת אשה המגובסת בידה. הרב זלמן נחמיה גולדברג. **בנין אריאל**, 76-77.
- לכתחילה לא תטבול, אבל אם אינו יכול להיות פרוש זמן רב או שטרם קיים המצוה, תטבול מבלי לעטוף את הגבס בניילון. בעמ' 84-87 קיום מנחים לזוג סטודנטים צעיר, שהוריהם דורשים שיימנעו מהריון בזמן לימודיהם.
227. כויות בידי אשה שהעלו אבעבעות. הרב משה הכהן. שו"ת **שם משה**, ח"א, יו"ד, סי' כא, עמ' צט-קב.
- מצדד לאסור לה לטבול, כי זו חציצה מכיון שעומדות להסרה.

228. אשה שיש לה מוך באוזנה בפקודת הרופא. הרב ירמיה מנחם כהן. **והרים הכהן**, ח"א, סי' מח, עמ' קלב-קלג.

לדעת הפוסקים יש אופנים שתוכל לטבול.

229. אוכל שנכנס לתוך השן בסתימה זמנית. הרב דב אהרן בריזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' לה, עמ' קט-קיד.

האוכל אינו חוצץ ויכולה לטבול.

230. שכחה להסיר פלסטר לפני הטבילה. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויצן דוד**, ח"ג, סי' סג-סד, עמ' קכא-קכב.

לא הסירה פלסטר ממכה שנתרפאה ולנה עם בעלה, אינה צריכה לטבול שנית מכיון שאינה מקפדת.

ה. נדרים, צדקה, מילה

231. נדר להתענות בה"ב ואירע לו חולי. הרב משה הכהן. **שם משה**, ח"א, יו"ד, סי' ט, עמ' לו-לח.

צריך התרה מכיון שלא פירש בשעת הנדר שאם יחלה לא יתענה.

232. חשב במחלת בנו להתענות או לתת לצדקה ומת הבן. הרב משה הכהן. **שם משה**, ח"ב, יו"ד, סי' ד, עמ' קצא-קצג.

מכיון שרק רשם מספרים ולא ביאר מה יעשה אם לא יתרפא הבן-פטור מתעניות ומהתשלומים, ומהיות טוב יעשה התרת נדרים.

233. שינוי יעוד כסף שיועד לספר תורה לצורך טיפול בחולה. הרב בן ציון מוצפי. שו"ת **מבשרת ציון**, ח"א, יו"ד, סי' טו, עמ' רנא-רנו.

חלתה האם ואין בידי הבנים לשלם הוצאות רפואתה, יכולה להתיר נדרה לכתוב ספר תורה, ויבקשו מהסופר חזרה את דמי הספר שלא השלים.

233א. כיבוד אב ואם – גם ע"י תרומת איבר להשתלה? ד"ר יוסי גרין. **דברים שיש להם שיעור**, עמ' 279-318.

חובת ההצלה וגדרי כיבוד הורים בהלכה ובמשפט.

234. העברת הורים למושב זקנים. הרב דב אהרן בריזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' לט, עמ' קכח-קכט.

מותר להעביר הורים לטיפול נאמן בבית אבות כשאינו יכול לטפל בהם בעצמו.

234א. כיבוד אב חולה אלצהיימר. הרב יצחק זילברשטיין. **דברים שיש להם שיעור**, עמ' 146-154.

תשובות לשאלות בני משפחה של חולים. דיני רחיצת אב ואם, וכללי חיוב ופטור של חולי אלצהיימר ממצוות שונות.

235. הקזת דם של בן רופא לאביו. הרב יום טוב שורץ. שו"ת **אדני נחשת**, ח"ב, יו"ד, סי' לב, עמ' קלה-קלח.

יכול להקזי דם לאביו כשאין שם אחר.

236. הקזת דם לאביו. הרב אופיר חי ברדא. שו"ת **זהב מכתם אופיר**, ח"א, יז, עמ' פב-פו. כשהאב מבקש שדוקא הבן הרופא ינתחו-אפשר להקל לו כשאין אחר, או כשהוא יעשה יותר טוב או בחינם.

237. אם יכול רופא שיניים להוציא שן לאביו. הרב דב אהרן בריזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' מ, עמ' קל-קלג.
- אסור לרופא שיניים מתחיל שאינו מומחה להוציא שן לאביו, ולחסוך בכך את ההוצאה הכספית.
- 237א. טיפול רפואי בהורה. הרב פרופ' אברהם שטינברג. **דברים שיש להם שיעור**, עמ' 155-158.
- תנאים בהיתר הטיפול על ידי הבן ודיון במצבים רפואיים ספציפיים.
- 237ב. הרופא כמטפל בהוריו ובילדיו. פרופ' יונתן הלוי. **דברים שאין להם שיעור**, 363-368.
- יתרונות וחסרונות לאור המחקרים החדשים.
238. מוסד צדקה לעזרת חולים ואומללים הרוצה לשכור גבאים שיקבלו אחוזים ממה שגובים. הרב מנחם זכריה זילבר. **מאזני צדק**, ח"ג, יו"ד, סי' יא, עמ' קצח-קצט.
- רשאים הממונים לשכור גובים שיקבלו אחוזים כתמריץ להגברת ההכנסות.
239. תינוק שנולד עם מום באבר והמליצו הרופאים לעשות כעת רק מילה סמלית, וישאירו את עור הערלה לצורך ניתוח תיקון עתידי. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' מז, עמ' קלו-קלח.
- התינוק נחשב ערל גמור, ויש לעשות לו מילה כהלכתה בברכה.
240. קטן שהצריכוהו רופאים בקיאים למולו תוך שמונה מפני הסכנה. **שאלות וחשובות הרשב"א החדשות** מכתב יד, סי' קמא, עמ' צ.
- מותר מפני פיקוח נפש מבלי שתהא זו מילה, וכשיתרפא יטול מוהל ישראל הציצין ויפרע.
241. מילה על ידי רופא אינו יהודי. הרב יוסף ציון אלמושנינו. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' פכ-פג, עמ' קפ-קפה.
- מילת עכ"ם פסולה, ולא מועיל מה שישראל עומד על גביו. כשמוהל ירא שמים יכול להגיע רק ביום התשיעי, עדיף למול ביום השמיני על ידי רופא יהודי שאינו שומר מצוות, ולא צריך להטיף אחר כך דם ברית.
242. נימול בילדותו בבית חולים על ידי רופא מנתח, ומסתפק שמא הוא היה גוי. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' מח, עמ' קלח-קמ.
- כשאי אפשר כיום לברר, אינו צריך מספק להטיף דם ברית.
243. הפסקת ההנקה כדי שהברית תהיה בזמנה. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' עד, עמ' קמב-קמג.
- אסור לגרום סכנה וצער לתינוק כדי שלא יהיה ירוק ויוכלו למולו ביום השמיני, ותמשיך להניקו.
244. הנחת ספוג על המילה בשבת. הרב אברהם יצחק סויבלמן. **שו"ת מהר"א**, סי' כב, עמ' קח-קיב.
- אין להניח ספוג על המכה לעצירת הדם, ואם לא הכינו את האבקה כנהוג תידחה הברית. בס"י מז עמ' קצו-ר כתב דין מעוכרות ומיניקות בתעניות.
245. ברית **כרותה לשפתים**, בענין מציצה בפה. הרב יונתן בנימין גאלדבערגער. מהדורה שניה (הראשונה בתשנ"א). ברוקלין, אמרי שפר, תשס"ה, קעח עמ'.

246. מציצה בפה. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב מנשה קליין. **קובץ חשובות**, ח"א, סי' קב, עמ' קמה-קמו.
- כשיש חשש להידבק באידס אפשר למול בשפופרת.
247. מציצה במילה. הרב עקיבא סופר מפרשבורג, בתשי"ז. **מוריה**, שיא-שיב, תשס"ה, לז-לח.
- יש לקיימה בפה, ואין לשים לב לדברי הרופאים שאין סכנה באי עשייתה, או סכנת הידבקות בקיומה. בעמ' מא-מב הוראות הנהגה לחולה בימים נוראים, ששלח הרב יוסף גרינולד מפאפא לרב שמואל אונגר.
248. מציצת דם מילה בפה. הרב דוד שור. **המאור**, תז, תשס"ה, 18-20.
- בירור האפשרויות השונות כשיש מניעות לקיים את המציצה כהלכתה בפה.
249. מציצה בשבת. הרב בנימין וולף לעזר, הרב יהודה אסד, לר' צבי הירש לעהרין. שו"ת **שערי תורה החודשות**, סי' ב-ד, עמ' ה-לג.
- יש להעמיד הדת ולקיים המציצה בשבת, אף כי לדעת רופאי זמננו אין סכנה במניעתה והיתה נחוצה רק באקלים חם.
250. **מל ולא פרע**. משנה הלכות: תשובות להלכה בענין מילה ופריעה בבת אחת. הרב מנשה הקטן קליין. הוצאה חדשה עם תיקונים והוספות. ברוקלין, מכון משנה הלכות גדולות, תשס"ב, רלב עמ'. נגד המחדשים לחתוך את עור הפריעה עם הערלה ולא כנהוג בציפורניים בנפרד, עם הסכמות מרבני הזמן. נתיבים סד-ע על מילת חולי צהבת, ועניני רפואה נוספים במציצה ובפריעה.
251. פריעה בנפל. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ו, סי' יז, עמ' קג-קנג.
- כל המילה היא רק מצד התקנה ואין עושים בה פריעה.
252. מחלות בתינוק. המוהל ר' יצחק בן נון. **וקנה לך חבר**, ה, תשס"ה, קכה-קכח.
- פרק רביעי על מילת תינוק חולה, מת וגוי.
253. מילת תינוק חולה או ירוק. הרב מנחם זכריה זילבר. **מאזני צדק**, ח"א, יו"ד, סי' טו-יח, עמ' רסג-רעג.
- מל תינוק ירוק או חולה תוך שבעה להבראתו או שחילל שבת למולו, אינו צריך להטיף ממנו דם ברית. אפשר לסמוך על בדיקת בילירובין של הרופאים שאין התינוק חולה ממש, אבל לא ימולו כשעדיין ירוק, ואין צריך להמתין שבעה ימים משיבריא.
254. תינוק חולה בעיניו ופסקה המוגלה. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויצן דוד**, ח"ג, סי' עה, עמ' קמג-קמד.
- כשנראה למוהל שהדלקת לא תחזור יכול למולו מיד, ואין צריך לחכות יום לראות אם הבריא.
255. ניתוח לחולה הייפוספידיא"ס. הרבנים אברהם קאהן ויצחק טוביה וייס. **שעשועי אורייתא**, ג, תשס"ה, טז-כד.
- רופאים ממהרים לנתח לסדר את הנקב באמצע, אף כי אין תמיד צורך ויש סיכון שלא יוכל ללדת.
256. מילת טומטום. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' מט, עמ' קמ-קמא.
- נקרע בשבת ונמצא זכר, אין מילתו דוחה את השבת. בס"י נ עמ' קמא-קמב פסק, שאין מילת יוצא דופן דוחה יום טוב.

257. השימוש בערלה. הרב דב אהרן בריזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' נה, עמ' קפג-קפה. מותר למוהל למסור את הערלות מבריתות למעבדה לשם ניסויים מדעיים.
258. תפילת גר צדק על אביו הנכרי שחלה. הרב יוסף ציון אלמושינו. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' צט, עמ' ריג-רכ. רשאי הגר להתפלל על אביו או אמו שחלו, ולומר קדיש עליהם.
259. גוססת שמבקשת להתגייר ולקבל מצוות. **פסקי דין** מבית דין ירושלים, ט, תיד-תיו. הרב יוסף שלום אלישיב הורה שתקבל מצוות כדי לעשותה גר תושב, ויקברו בחלקה מיוחדת.
260. הכותב בשמאלו ושאר מלאכות עושה בימין. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' ה, עמ' 31-32. נולד כך מלידה אל יהיה סופר סת"ם, וכשהרגיל עצמו יכתוב בימין.
261. מזווה כעין קמיע לחולה. הרב חיים אמסלם. **מנחת חיים**, מהדו"ב, סי' נז, עמ' קס-קסא. יש להתיר לחולה לתלות מזווה כשרה עליו כפי שיעץ לו המקובל.
262. פדיון הבן אחר הפלה. הרב ישראל גרינברגר. **שובה ישראל**, ח"א, סי' צ, עמ' ריט-רכב. כשהפילה ארבעים ושלושה ימים אחרי הטבילה חתיכות קטנטנות כעין חול מתוך שפיעת דם כמה ימים, חייב הבן הנולד אחר כך פדיון בברכה.
263. הפילה לתשעים יום חתיכת בשר גדולה כענבה ואין בה צורה כלל. הרב יוסף בן נאיים. **שארית הצאן**, ח"א, סי' ע, עמ' 212 -קט. הבא אחריה הוא הבכור ויפדוהו בברכה.
264. פדיון הבן הנולד בניחות קיסרי. הרב אברהם חפוטא. **מענה לשון**, מהדו"ב, ח"א, יו"ד, סי' טו, עמ' קסח. זהו דינו של יוצא דופן שאין צורך לפדותו גם בלא ברכה.
265. פג שנולד בחודש הששי או השמיני והונח באינקובטור. הרב יוסף ציון אלמושינו. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' פד, עמ' קפו. פודים אותו ביום השלושים. -בסי' פט עמ' קצ-קצא הורה שאם לא מלו תינוק חולה עד יום שלושים ואחד, יפדוהו ביום השלושים לפני המילה.
266. פדיון הבן אחרי דילול עוברים. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' נה, עמ' קמח. אם היו איברי הנפל מרוקמים-פטור הבא אחריה מפדיון, ובספק יפדה בלי ברכה.
267. משחה שנעשית מפירות ארץ ישראל שאינם מעושרים. הרב אשר בוש. **אור המזרח**, ג, תשס"ה, ג-ד, 127-122. מותר להשתמש במשחה זו, ואין בזה הידור להפריש כעת.
268. חלב תאנים על יבלות. הרב אברהם סוחובולסקי. **אמונת עתיך**, 63, תשס"ה, 32-34. מותר למרוח חלב פגי תאנה על יבלות, כי זו הנאה שלא כדרכה לצורך רפואה, וערלה מותרת אף שלא במקום סכנה.
269. לשקר כדי לקבל ביטוח רפואי במקרה פיקוח נפש. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' נד, עמ' קצו-קצח. עני שנסע לחוץ לארץ ואין בידו לשלם עבור בתי חולים פרטיים שם, יכול הסוכן להקדים את תאריך הביטוח הרפואי, בהחלטה שכאשר יזדמן לו כסף יחזיר זאת.

ו. רפואה, השתלות

270. **אוצר שמן רפואה**, לקט דברי תורה, שיחות והדרכות, הנהגות וסיפורים, מתנ"ך וחז"ל, ראשונים ואחרונים עד גדולי הדור האחרון בעניני חולה ורפואה. חלק א-ב. אלטר נפתלי ציונער. ברוקלין תשס"ה, יד, שעו; ב, תשל"א עמ', הסכמות.
271. **ורפא ירפא**, לקט עניני רפואה ובריאות בתלמוד. ליקט וערך אריה פרנקל. (תל אביב), מאוחדת, תשס"ה, 16 עמ', הקדמת עו"ד עוזי סלנט. "לרגל סיום הש"ס בדף היומי מחזור י"א".
272. **אני ערב לו** (לשון הרמב"ם), ריפוי מחלות ומניעתן בשיטת קינגסטון קליניק. ערוך על פי המקורות, עם סיפורים מרתקים על הצלת חיים, בשיטת עשה זאת בעצמך ללא רופא בשר ודם, ללא תרופות וללא תוספי מזון. (ירושלים תשס"ה). (פרסום)
273. היבטים רפואיים בהקדמות הרמב"ם למשנה. ד"ר זהר עמר. קובץ הרמב"ם=סיני, קלה-קלו, תשס"ה, תכח-תלט.
274. בירורים לראשית דרכו הרפואית של הרמב"ם מצעירותו.
274. הנחיות דיאטטיות-רפואיות: ירקות, קטניות ופירות העץ בכתבים רבניים בימי הביניים. הרב ד"ר אברהם אופיר שמש. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 89-110.
- בחינת השינויים שחלו מימי חז"ל והרמב"ם עד ימינו בהערכת ערכה של אכילת פירות וירקות.
275. בדיקות שנקבעו על ידי חז"ל לעומת בדיקות מקצועיות בימינו. הרב אברהם מייזלס. **תחומין**, כה, תשס"ה, 41-46.
- קבעו מומחים רפואיים שהאיש נפגע במוחו ואינו מסוגל לעיסקה מסחרית, יש מקום לרב לבדוק במועד אחר את דרגת הבנתו.
276. **תורה אור ומזור**. ניצנוצי אור בלשון הקודש על עניני רפואה. מתתיהו גלזרסון. תירגם מאנגלית א. כרמל. ירושלים, יריד הספרים, תשס"ה, ו, רכו עמ', הקדמה. כ"ט פרקים.
277. **עצמותי תאמרנה**, שפת הגוף כהלכה. אלדד נקר (תלמיד חכם העוסק ברפואה אלטרנטיבית). ירושלים, יפה נוף-פוזן, תשס"ה, 16, 471 עמ', איורים, הסכמות, הקדמה, מבוא. סג פרקים על הבעת הנפש דרך פעולות הגוף. מהדורה שניה בתשס"ו.
278. מפתח מועד למאמרי רפואה והלכה בספרי השו"ת ובכתבי עת תורניים בשנת תש"ס. הרב מאיר וונדר. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 157-188.
- 8 פרקים, 61 מקורות, 195 ערכים.
279. לחש וסגולה נגד עין הרע. הרב שאול חנניה ואקנין. **שו"ת ויען שאול**, או"ח, ח"א, זי"ז, עמ' פה-פז.
- בירור המקורות אם צריך לחוש לעין הרע, ומה לעשות לזה.
280. רפואת נגעים בזמן הזה. הרב נפתלי ברוך שפיצר. **קול התורה**, נז, תשס"ה, קעה-קפא.
- יש כמה צדדים להקל למרוח משחה על מקום הנגע ואין בזה איסור של קוצץ בהרת. עדיף למרוח על ידי קטן או גוי.
281. מהו השחין בלשון חז"ל. ד"ר זהר עמר. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 65-69.
- זהו שם כללי לנגעי צרעת בעור, ושם מיוחד למחלת הנסן.
282. חשש של השמר בנגע הצרעת במריחת משחה במקום נשירת שערות הראש. הרב נתן גשטטנר, לרב אליעזר רוט. **מבית לוי**, יח, תשס"ה, קכא-קכח.

- יכול הקטן עצמו או נכרי למשוך את מקום הנשירה, כדי שלא יתפשט ויכולו שערותיו לצמוח בחזרה.
283. מריחת משהח לקטן שנשרו שערותיו מפני דלקת בראש. הרב נתן גשטטנר, לרב אליעזר רוט. **צהר**, טו, רמו-רנב.
- מותר למרוח לו את המשחה לעצירת הנשירה, ואין בזה משום הישמר בנגע הצרעת.
284. נאמנות רופאים. הרב אלחנן פרינץ. **שמעתין**, 158, תשס"ה, 121-126.
- ניתן לסמוך על הרופאים בדבר ודאי ולא כשמביע השערה, ובודאי לא כשחזו"ל קובעים להיפך.
285. על רופא ותרופות. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' נה, עמ' קצח-רא.
- ילך לרופא מומחה גם אם אינו ירא שמים. יטול תרופות רק על פי רופא, מלבד אקמול וכדומה שלוקחים לכאב ראש.
286. טיפול בחולה בזמן אכילה ומנוחה. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב יעקב יהודה פלק. **קובץ חשובות**, ח"א, סי' קכד, עמ' קצח-קפב.
- אין הרופא צריך לקבל חולה שאין בו סכנה בזמן מנוחתו כשיש רופאים נוספים בסביבה. -בסי' קכה עמ' קפב לא התיר לעשות תרופות משיליות, כי אחרי הפלות הן טעונות קבורה.
287. הטיפול בחולה כשיש סכנה למטפל. הרב שלמה משה עמאר. **שרידים**, כב, תשס"ה, רכ-רלז.
- כללי ההלכה מתי אין להתחשב בחשש הסכנה, ובאלו אמצעי זהירות יש לנקוט.
288. כמה חייב לקבל עליו סיכון כדי להציל את חיי חבירו. הרב שלמה משה עמאר. **שמע שלמה**, ח"ה, חו"מ, סי' ז, עמ' שמ-שמז.
- כללים לרופאים עד כמה להסתכן בטיפולם בנפגעים. אין לחייב לתרום כליה להצלת חולה ודאי, אבל זו מצוה וחסד.
289. טיפול בפצינט שלא ישלם לרופא. הרבנים יצחק זילברשטיין ושאלו ישראלי. **תחומין**, כה, תשס"ה, 11-21.
- מחלוקת בין הרבנים אם רופא שיניים שהשחיו את שיניו של הפצינט וחושש שלא ישלם לו, אם יפה עשה שהסיר את הכתרים הזמניים ולא יתקין לו את הקבועים.
290. תפילת הרופא החוקר. ד"ר סודי נמיר. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 5-6.
- תפילה להצלחה ולהרחבת הרעת.
291. בעניני רפואה. הרב יצחק זילברשטיין. **צהר**, טו, תקצו-תקלט.
- אין לעשות צינתור לשישה כאשר כרגע לא נחוץ, ויועיל רק לאחר זמן. גבבו כליה מראובן והשתלילה בשמעון-ישיבוה לראובן למרות הסיכון לשמעון. אין להיכנס לחובות לנסוע לרופא בחוץ לארץ כשרופאים בארץ חסרי אונים. דרכי טיפול בשוטים והתנהגותם בשבת וביום כיפור. עובר שאין לו מח-יוציאוהו בגרידה. אין להוציא התקן מרחם האשה כאשר זה גורם להפלה בידים.
292. מידור ומידורו בתחום בריאות הנפש בהלכה. הרב ד"ר אליעזר בן-שלמה. **שמעתין**, 158, תשס"ה, 113-120.
- הפוסקים אינם בונים מודלים קבועים, אלא בוחנים כל שוטה לפי הנתונים שלו.

293. רופא הנפש והגוף. הרב ד"ר אברהם אופיר שמש. קובץ הרמב"ם=סיני, קלה-קלו, תשס"ה, תעג-תצב.
- תחלואי הנפש ודרכי ריפויים במשנתו הרפואית וההלכתית של הרמב"ם.
294. **מורה דרך לבריאות טובה** לך ולילדיך בגישה הוליסטית. הרב ד"ר יהונתן שריה-סרי. תל אביב, בחסות תנועת הטבעונים והצימחונים, תשס"ה, 290 עמ', המלצות רופאים ורבנים, מבוא, ביבליוגרפיה, איורים.
295. רפואה חילופית-מיסטית בהלכה. הרב אליהו סולובייציק. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 33-49. מקורות לבירור יחס ההלכה לרפואה אלטרנטיבית או משלימה.
296. רפואה משלימה מיסטית למחצה. הרב שלמה אבינר. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 50-64. לא רצוי להשתמש בשיטות של רייקי והילינג, אך אין בהם כיום משום עבודה זרה וכישוף.
297. גודל חיובו של כל יחיד לרפאות. הרב דב אהרן בריזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' כו, עמ' פו-פח.
- חובה על כל אחד להשתתף בסקר על הגורמים למחלת הסרטן, כדי לסייע למצוא דרכים לרפא מהמחלה.
298. כפית טיפול רפואי. הרב נפתלי וד"ר יחיאל בר-אילן. **תחומין**, כה, תשס"ה, 22-40. סיכום דעות הפוסקים מתי כופים חולה להתרפא.
299. בעניני רפואה. שאלות הרב ד"ר אברהם שטיינברג, ותשובות הרב שלמה זלמן אוירבך. **ישורון**, טז, תשס"ה, שעז-שעט.
- על נחיצות קבלת הסכמת החולה או אפוטרופסו לטיפול בגופו.
300. תשובות לנחגי עזר מציון בעניני רפואה וחסד. הרב יצחק זילברשטיין. **בית הלל**, כב, תשס"ה, נ-נב.
- הוראות בעניני תפילה, צניעות, נזיקין ועוד.
301. עדיפות בבתי חולים. הרב זלמן נחמיה גולדברג. **בנין אריאל**, 49-50.
- אין צורך ללכת לבית חולים דתי ולשלם יותר כסף עבור הניתוח. בעמ' 51-52 הורה לרופא הגר במודיעין, כיצד ינהג כשצריך להגיע בשבת לבית החולים בירושלים. בעמ' 53-54 השיב שאם אין גוי בבית החולים, יכתבו את מכתב השחרור בשמאל בעט שבת. בעמ' 55-60 הורה שבזמן מלחמה חייב כל יחיד לסכן עצמו להצלת חבירו. בעמ' 61-62 ענה על חולה הסובל יסורים קשים ורוצה להתפלל שימות, או לבקש זאת מאחרים.
302. קדימה בהצלת פצועים. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' נו, עמ' רא-רג. היו לפניו שני פצועים קשה, יקדים לטפל במי שסיכוייו לחיי עולם.
303. קדימויות ברפואה בפיקוח נפש שאינו לפנינו. הרב יצחק שמואל שכטר. **בית הלל**, כב, תשס"ה, נג-ס.
- אין להוציא את כל התקציב על ילד אחד אם בשל כך יחסר לחולים מסוכנים רבים.
304. הוצאת חולה ממצב של קאמא (בלי הכרה), או ניתוקו ממכשירי החיאה. הרב יום טוב שורץ. **אדני נחשת**, ח"ב, יו"ד, סי' מב, עמ' קנב-קנד.
- לא יפה עשו בני חולה שאיבד את ההכרה בבית, והביאוהו לבית חולים בו חברוהו למכונת הנשמה ומרגיש את יסוריו. מכל מקום אין לנתקו מהמכשיר או

- מההזנה לורידים, כדי שלא לקרב את מותו. -בסי' מח עמ' קעא מבאר את האיסור לכהן להיכנס לבית שיש בו גוסס.
305. החובה לקיים במכונת הנשמה נפש הסובלת ממחלה נואשת. הרב דב אהרן ברייזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' עז, עמ' רנט-רסד.
- אין לנתקו מהמכשירים, אבל גם אין צורך לחברו למכונה. -בסי' עז עמ' רסד-רסט דן בחיוב הטיפול בתינוק שנולד במחלה אנושה אם יכול לחיות שלושים יום, ומפרט את דיניו.
306. להפסיק להתפלל על חולה אנוש שיחיה, או להתפלל עליו שימות. הרב שמשון במנולקר. שו"ת **נשא פרוי**, ח"א, סי' מ, עמ' קנב-קסא.
- נחלקו האחרונים אם להתפלל על החולה שימות, ועדיף להתפלל לבקש עליו רחמים.
307. תפילה על חולה שאין לו תרופה שימות. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' קלא, עמ' רעז-רעח.
- יכולים אחרים להתפלל, אבל לא קרובים או בעל על אשתו.
308. חולה מסוכן שרוצה לדעת אם יש תרופה למכתו. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' עז, עמ' קמו-קמז.
- אסור לגלות לו את מצבו כדי שלא תיטרף דעתו וייגרם לו צער.
309. חולה שרוצה להחמיר במקום פיקוח נפש. הרב דוד קאהן. **נר למאה**, קא-קז.
- ביור דעות הפוסקים אם רק המופלג בחסידות רשאי להחמיר.
310. המתת חסד. הרב דב אהרן ברייזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' פ, עמ' ערה-רעח.
- החולים שהונחו על ידי רופא ערל איך ליטול סמי מוות (מעדיסייד)-דינם כמאבדים עצמם לדעת.
311. ריפוי בדרך מסוכנת כשהסיכויים להחיותו הם לזמן קצר. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' קלב, עמ' רעח-רפ.
- כללי ההלכה מתי מותר להסתכן, כגון בניתוח או בתרופות מסוכנות.
312. ניתוח לחולה שיכול לחיות עוד מספר שנים, ויש ספק אם הניתוח יצליח או שימות מיד. הרב יום טוב שורץ. **אדני נחשת**, ח"ב, יו"ד, סי' מא, עמ' קנ-קנב.
- אין לסכן את השנים הוודאיות בניתוח שספק אם יצליח.
313. מצות ביקור חולים. הרב אליהו אבירזל. **דברות אליהו**, ח"ב, סי' יא, עמ' מט-נד.
- ביור גדרי המצוה, ואם היא מן התורה או מדברבנן.
314. מצות ביקור חולים. הרב יואל מנדל. **שעשועי אורייתא**, ג, תשס"ה, רמג-רמו.
- לקט מקורות והלכות מדברי חז"ל והפוסקים.
315. דיני מצות ביקור חולים. הרב חיים אמסלם. **מנחת חיים**, מהדו"ב, סי' קלט, עמ' ש-שג.
- בירורים שונים בהלכות ביקור חולים.
316. מצות ביקור חולים וניחים אבלים איש לאשה. הרב אברהם סאלם. **ויען אברהם**, ח"ג, סי' כא, עמ' סז-סט.
- מקיים מצות עשה כשמבקר אשה חולה, אבל צריך להקפיד שלא יגיע לידי איסור בגלל זה.

317. צער בעלי חיים לצורכי רפואה. הרב אברהם חפוטא. **מענה לשון**, מהדו"ב, ח"ב, חו"מ, ס' ח, עמ' רמד-רמט.
- מותר לצער בעלי חיים על ידי עריכת נסיונות מדעיים לצורך רפואה.
318. ניתוח פלסטי לצורך נוי. הרב מרדכי גרוס. **אום אני חומה**, ח"ב, ס' רסב, עמ' תל.
- מותר לנתח במקום גלוי, ולתרום לזה עור-בסי' רצא עמ' תלו הביא מגדולי הוראה, שיש איסור כתובת קעקע בהזדקק צבע מתחת לעור ליופי.
319. ניתוח פלסטי לסילוק מום המכער את יופיו. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ט, ס' כו, עמ' קמד-קנא.
- מותר לעשות ניתוח פלסטי ואין בזה משום לא ילבש.
320. חיוב המעוברת לסבול כדי ליתן חיים לעובר. הרב אליעזר רוט. **בית הלל**, כא, תשס"ה, עב-עו.
- חמיו הרב יצחק זילברשטיין פסק, שיכולה לטול כדורים לרפואתה מבלי לחשוש לנזק העובר.
321. שו"ת **ילקוט חגי** א-ב. דיני יולדת והטיפול בתינוק. הרב חגי ניאזוף. ירושלים, אור המערב, תשס"ה, ריג עמ', הסכמות, הקדמה.
322. איסוף דם מחבל הטבור לאחר הלידה. הרב יוסף איתן. **תחומין**, כה, תשס"ה, 79-87.
- אין איסור בשימור תאי גזע עובריים, או חולשה באמונה. הוראות מיוחדות לביצוע בשבת.
323. אם מותר לחולה לקבל השתלת לב. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב שרגא פייבל כהן, בתשנ"ב. **קובץ תשובות**, ח"א, ס' ריח, עמ' תלה-תלו.
- יכול החולה לסמוך בפיקוח נפש על הרוב שהם נכרים.
324. נכרי שהתנדב ריאה להשתלה להצלת צעירה יהודית. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, ס' קכט, עמ' רצא-רעג.
- דיון אם מותר לגוי למסור נפשו להצלת ישראל.
325. תרומת כליות. הרב אליעזר שטרנבוך. **קול התורה**, נט, תשס"ה, קעה-קפד.
- ביורר דעות הפוסקים אם מחויב לתרום כליה להצלה.
326. תרומת כליה להצלת חיי חבריו. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ט, ס' פב-פח, עמ' שפא-תו.
- אין צריך לסכן עצמו, אבל כשאין סיכון מותר ומצוה לתרום. יברך הגומל בלי שם ומלכות, אבל המושגל יברך בשם ומלכות.
327. תרומת כליה לחולה המטופל בדיאליזה. הרב יצחק אריה וייס. **קול התורה**, נו, תשס"ה, קנ-קנו.
- אין חיוב מן הדין לתרום כליה, אבל זו מצוה גדולה ומידת חסידות.
328. הבטיח לתרום מח עצם וחזר בו. הרב יצחק זילברשטיין. **קול התורה**, נו, תשס"ה, קמג-קנ.
- אין לחייב לעבור בדיקת דם, אבל זו מצוה חשובה לתרום דם. הבטיחה וחזרה בה-אין לכפותה, ואינה נחשבת שופכת דמים.
329. מכירת איברים. ד"ר מיכאל ויגודה. **אפיקי יהודה**, 309-329.
- יש מקום להתקין תקנה שתאסור מכירת איברים גם אם על ידי זה ייגרם מותם של חולים רבים.

330. כניסת אשת כהן מעוברת לבית העלמין או לבית חולים. הרב אליהו חי אביטן. **חזון אליהו**, ח"א, סי' יז, עמ' קכה-קכח.
- גם אם נתברר בבדיקת אולטרה סאונד שהעובר זכר יש להקל לה להיכנס למקומות אלו.
331. לידת אשת כהן מעוברת בבית חולים שיש בו ודאי טומאה. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' סז, עמ' קנט-קסב.
- מותר לה ללדת בבית חולים זה במיוחד כאשר יש שם רופא מומחה, ואינה צריכה מן הדין להוציא מיד את הזכר הנולד.
332. הדרכת שן שנפלה-במשחה שנעשית מעצמות אדם. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' עט, עמ' קמח-קנב.
- מותר להדריקה במשחה שנעשית מאבק שחיקת עצם אדם, ואין לחשוש לטומאת כהנים.
333. רופא שקבע מושכו בתונס, וכשחפר יסודות לביתו מצא הרבה קברים ועצמות. הרב מרדכי אמיס הכהן, לרב מכלוף עידאן. **גדולת מרדכי**, ח"ב, יו"ד, סי' יח, עמ' קז-קיג.
- אם הם של עכו"ם, או של ישראל ופינה את הכל, יכולים כהנים לבוא למרפאתו.
334. סטודנט לרפואה הבא במגע כל יום עם גויות וגופות. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' יז, עמ' 50-52.
- יכול ללכת לכותל, לעלות לתורה ולהיות ש"ץ. אין להחזיק בחדרו שלד של יהודי הטעון קבורה, אבל רוב השלדים הם של גויים מחוץ לארץ, ויכול לומר בחדר דברים שבקדושה.
335. כהן שנחסר לו אבר בחייו ומת. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, יו"ד, סי' סח, עמ' קסג-קסד.
- יכול בנו להיטמא לו, ואפשר להקל גם אם האבר נחסר לאחר המיתה.
336. אם מותר לרופא כהן לערוך בדיקות כדי לברר את זהות הנטבע אם הוא יהודי. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ט, סי' לח-מ, עמ' רג-ריד.
- אין הרופא יכול ליטמא ולבדוק את שיני מת שאינו שלם אפילו היה קרובו. אין סומכים בהלכה על דגימת הדם בודאות. יכול הרופא לפקח על בדיקת רופא אחר שאינו כהן אם אינם באהל.
337. רופאים שכרתו רגל לחולה. הרב יוסף בן נאיים. **שארית הצאן**, ח"ב, סי' רמט, עמ' קסד-328.
- דיון אם יפה עשו הקרובים שקברו את הרגל, ואחרי הפטירה הוציאו וקברו יחד עם כל הגוף.
338. החלפת שם שנשתנה מחמת חולי על המצבה. הרב דב אהרן בריזמן. **שלמי חובה**, יו"ד, סי' צב, עמ' שטז-ש"ט.
- הוסיפו שם לחולה בו הוחזק בששת חודשי מחלתו וחקקו כן במצבתו, יניחו כן מבלי לשנות אף שכיום משתמשים רק בשמו היחיד.
339. שריפת המת כשיש בוה צורך רפואי. הרב חיים אמסלם. **מנחת חיים**, מהדו"ב, סי' סה, עמ' קצא-קעד.
- בירור המקורות אם שריפת המת מותרת או אסורה.

340. אנשים ונשים שעברו מוות קליני. הרב אליהו חי אביטן. **חזון אליהו**, ח"א, סי' כ, עמ' קנב-קסא.

המוות שעברו אינו גמור, וכשחזרו לחיים אינם צריכים חופה וקידושין מחדש.

341. שותפים שאביו של אחד מהם שוכב על ערש דוי. הרב ישראל גרינברגר. **שובה ישראל**, ח"א, סי' צב-צג, עמ' רכג-רכח.

בעוד האב בחיים יסתלק הבן מהשותפות, ואז יהיו רווחי שבוע האבל לשותף אשר יוכל אחר כך מטובת עין להבליע חלק לשותפו.

342. אבלות על תינוק בחולי ניוון וידוע שלא יוכל לחיות הרבה זמן. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"ז, סי' כו, עמ' קסח-קעב.

כל שחי יותר משלושים יום מתאבלים עליו אפילו הוא טריפה.

ז. נשים, הפירות

343. **הלכה ורפואה בפוריות**. הקפאת זרע, הזרעה מלאכותית, הלכות הפריה מלאכותית. הרב נח אייזיק אהלבוים מחבר מנחת חן. נוא יארק תשס"ו, 64 עמ', הקדמה. תשובה לרב שלמה גרוסמן על בחור מאורס ונתברר שיש לו מחלה ממארת.

344. הזרעה מלאכותית. הרב צבי פסח פרנק, עם ביאורי הרב יוסף כהן. **הר צבי**, אה"ע, ח"א, סי' ג-ט, עמ' ה-טו.

התיר בתשי"ח את ההזרעה כשהזרע מגוי והוזרק כשטהורה. יש לדון אם נחשב בנו לגבי הדינים שבתורה. רבים סוברים שאין בזה איסור הוצאת זרע לבטלה. כשמעריכים בזרע חזק של בעל אחר, אין לבן אלא אב אחד. נתעברה מזרע האב אחרי מותו, אין לפוטרה בלי חליצה. נתעברה מזרע אחר, אין נאסרת על בעלה מדין מעוברת חבירו.

345. הזרעה מלאכותית. הרב בניהו דיין. **זכור לאברהם**, תשס"ה, תרטו-תריט.

רווקה שיש לה בן מהזרעה מלאכותית, מותרת להינשא לכהן כל עוד לא נבעלה מגוי.

346. הזרעה מלאכותית לחשוכי בנים. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויצן דוד**, ח"ג, סי' פה-פו, עמ' קסו-קעד.

יש להתיר כשבורר שהזרע מהבעל ולא הוחלף, והולד הוא כבנו לכהונה ולכל דבר.

347. יחוס הולד שנולד מהזרעה מלאכותית. הרב אליהו שלזינגר. **שואלין ודורשין**, ח"ה, סי' פא, עמ' תעד-תעח.

מסכים למסקנת הרב מרדכי רלב"ג בקונטרסו, שיכול ולד זה לבוא בקהל ישראל בלי חשש ממזרות.

348. ילדי מבחנה. הרב שלמה גורן, לרב לוי יצחק רבינוביץ. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' קלא, עמ' 327-330.

אין מקיימים בילדים אלו מצות פרו ורבו, כי אינם מתיחסים להוריהם.

349. תינוק מבחנה. הרב יצחק שמואל שכטר. שו"ת **ישיב יצחק**, ח"י, סי' כח-כט, עמ' קסא-קעא.

פרטי ההלכות אם מתיחס לאביו, ואם יש לקיים בו פדיון הבן ושאר דיני התורה.

350. אשה כת ארבעים וחמש שבעלה השני דורש שתעשה לידת מבחנה. הרב מרדכי גרוס. **אום אני חומה**, ח"ב, סי' רפד, עמ' תמט.

ספק אם חייבת לצער עצמה, או שעל דעת כך נישאו. -בס"י רפה עמ' תמט נמנע מלפסוק, אם להתיר לחולת אפילפסיה שזכתה לארבעה ילדים בריאים לקשור את החצוצרות. -בס"י דש עמ' תסד הורה שאין להימנע משימוש בגרפולוגיה לצורך נישואין. -בס"י שט עמ' תסז אסר לנכד לרחוץ את סבתו הזקנה. -בס"י שפד עמ' תקכו השיב למי שזקנו הלבין בטרם הזקין, ורוצה ליטול כדורים צמחיים להחזירו לצבעו הקודם. -בס"י תה עמ' תקמג התיר לבוא ללמוד עם משותק וסומא שאשתו ובתו בבית, ואין זה יחוד כי גם על זה נאמר בעלה משמרה. -בס"י תז עמ' תקמח אסר להשתמש במשחה למניעת קמטים בפנים, כי זה דרך הנשים. -בס"י תיח עמ' תקמט דן בחילול שבת לריפוי בדברים סגוליים.

351. הפריית רווקה מבגן הזרע. הרב דב ליאור, לרב מנחם בורשטיין. **דבר חברון**, ח"א, אה"ע, ס' א, עמ' 17.

יש חששות בין בזרע של יהודי ובין בזרע של גוי, ואין רוח היהדות נוחה מגידול ילד ללא אב. -בס"י ב ענה שלא לפרסם תוצאות מחקר של בדיקה לזיהוי פגם עוברי. -בס"י ג השיב שראוי להימנע מהורות באמצעות פונדקאות. -בס"י ד עמ' 19-22 השיב לרב אליעזר אלטשולר, שלא רצוי להפרות אשה לא נשואה מזרע אדם שנפטר. -בס"י ה הביע את דעתו שביציות מופרות ומוקפאות שייכות לבעל, ובידו למנוע הזרעם בגרושתו. -בס"י ו עוסק בהפריית מבחנה. -בס"י ז-ח דן בשימוש באמצעי מניעה על ידי האשה ועל ידי הבעל. -בס"י ט עמ' 25-26 ענה כיצד לטפל בסיבוכי הריון עקב ריבוי עוברים.

352. הפריה מלאכותית. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, ס' פז, עמ' קעה-קעה. מותר להוציא ביצית מהאשה, להפרותה מזרע הבעל ולהחזירה. -בס"י פח עמ' קעה פסק שכשנטולים ביצית מאשה אחרת, הולד מתיחס רק אחרי השניה. -בס"י פט עמ' קפח-קצג הורה מי נחשבת כאם-התורמת או הפונדקית.

353. הפריה מלאכותית מזרע מוקפא של בעלה המת. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, אה"ע, ס' ח, עמ' קפז-קפח.

הוציאו זרע מחולה שעבר טיפולים כימותרפיים ומת, אסור להשתמש בזרעו וישמידוהו.

354. **שיבוט גנטי**, מבט תורני-אסופת מאמרים. עורך: יונתן רזאל. ירושלים תשס"ד, 208 עמ', איורים צבעוניים, הקדמות. מאמרים ישנים, חדשים ומתורגמים מאנגלית. בסוף הנצחת ג' מחברי קהילת מצפה נבו במעלה אדומים.

355. שיבוט גנטי לאור הלכה. הרב יצחק גוגנהיים. **שרידים**, כב, תשס"ה, רסו-ער. השיקולים ההלכתיים והאתיים אם להתיר שיבוט גנטי.

356. מעמדו ההלכתי-משפטי של הנולד משיבוט גנטי. יאיר שיבר. **בדד**, 16, תשס"ה, 45-76. היהדות מעדיפה את התא המשפחתי המסורתי, אף כי גם לנולד משיבוט יש מאפיינים של בן אנוש. יצירתו מעוררת בעיות משפטיות-הלכתיות רבות.

357. השימוש בתאי גזע עובריים לצורכי מחקר רפואי. **אסיא**, עה-עו, תשס"ה, 123-156.

דו"ח הועדה המייעצת לביואתיקה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. כולל סקירת חקיקה בעולם על שיבוט אדם ומחקר בתאי גזע מאת עו"ד גלעד גולדנברג.

358. בא על פנויה ונתעברה וטוענת שהולד ממנו. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב רפאל ברוך טולידנו, בתשי"ב. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, סי' ב, עמ' ט-יט. השתלל הנתבע ברופאים להפיל את העובר, זו הוכחה שהוא האב וחייב במזונות.
359. קביעת אבהות באמצעות בדיקת דם. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' קלה, עמ' רג-רד.
- הטוענת שבתה אינה מבעלה אינה נאמנת, ואין לעשות בדיקת דנ"א. -בסי' קמג עמ' רכו השיב לרב יצחק ידידיה פרנקל שפצוץ דכא על ידי הגרמנים לא נחשב כנעשה בידי שמים, אלא יש לברר את אופן הפגיעה. -בסי' קמד עמ' רכח-רכט הורה לרב מנחם מנדל סנדרוביץ מתי יוכל להשיא פצוץ דכא כהן לגרושה.
360. בדיקת רקמות כהוכחה בדיני ממונות ויוחסין. הרב יגאל לרר. **שורת הדין**, ט, מד-צג. לאחר בירור אם בדיקת הרקמות דינה כרוב או כראיה ודאית-מחייבים את הנתבע במזונות בתו, היא אסורה לקרוביו לחומרא, ומותרת לקהל ולכהונה.
361. הסתמכות על בדיקת רקמות לגבי ספק ממזרות וכשרות הבן. הרב ציון בוארון. שו"ת **שערי ציון**, ח"ב, אה"ע, סי' א-ב, עמ' קכח-קנב.
- הסכמת פוסקי זמננו, שאין בכח בדיקת רקמות להחליט שהבן פסול או ממזר. הסכימו לכך הרבנים אפרים הכהן, שלמה משה עמאר, שלום משאש, עובדיה יוסף וחיים והב.
362. סתימת שבילי הזרע לשם רפואה. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב חיים יהודה ליב אוירבך, בתשי"ג. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, סי' ו, עמ' לד-מ.
- בגלל מכתו הוא כחולה שיש בו סכנה, ועליו לבצע מהרה את הטיפול אף אם הוא אסור. -בסי' ז עמ' מ-מו התיר להמשיך את נישואי מי שניתקו אצלו את שבילי הזרע כדי להצילו ממכאובים תמידיים.
363. שהה עם אשתו כמה שנים מבלי שזכה להיבנות, ולדעת הרופאים עליו להוציא זרע לבדיקה. הרב משה הכהן. **שם משה**, ח"א, אה"ע, סי' א, עמ' קב-קה.
- יכול להוציא זרע לבדיקה, כי אין זה לבטלה אלא לתועלת.
364. הפקדת זרע בבנק כדי שתוכל אשתו להוליד אחרי שיסתרס. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' צ, עמ' קצד-קצה.
- עון חמור להשחית זרע במקום ספק, ובודאי שאסור כדי להוליד אחר מיתה. -בסי' צא-צד עמ' קצו-רא פסקים בענין הוצאת זרע מהביצים על ידי מחט דקה באופן שיסתמו את הנקב מיד, ועדיף מהביצה השמאלית.
365. לקחת זרע מבעל מחוסר הכרה. הרב גדעון ויצמן. **תחומין**, כה, תשס"ה, 59-63.
- יש צדדים להיענות לדרישת האשה שרוצה ילד נוסף, אך יש צדדים לאסור זאת גם מבחינה ציבורית.
366. בדיקת זרע. הרב דב ליאור. **דבר חברון**, ח"א, אה"ע, סי' לב-לג, עמ' 53-55.
- אין להתיר לרווק מחשש בעלמא שהוא עקר. אפשר להתיר בגרמא על ידי מכשיר גירוי כשאינו יכול להשתדך בלי זה. -בסי' לה הצדיק את טענת האשה שבעלה ישמש עמה עם קונדום אחרי שחלה בצהבת נגיפית. -בסי' לו עמ' 61-62 סקר את המומים המיניים באיש ודרכי הטיפול בהם.
367. הוצאת זרע לבטלה לשם בדיקה אם הוא עקר. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב יהושע מאמאן, בתשי"א. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, סי' ג, עמ' רנה-רנו.

- בשעת הדחק כשאין דרך אחרת מותר לרפואה.
368. הוצאת זרע לבדיקה רפואית אם הוא ראוי להוליד. הרב יהושע מאמאן, הרב יוסף בן נאיים. **שארית הצאן**, ח"ב, סי' קסב-קסג, עמ' סה-עב.
- הראשון מונה את הטעמים להתיר, והשני דוחה אותם ואוסר.
369. בחור דרוף יצר שרוצה לשתות סמים רפואיים המבטלים את כח הגברא, וכשירצה להינשא ישתה אחרים לבטל את כוחם. הרב מרדכי אמייס הכהן. **גדולת מרדכי**, ח"א, סי' טז, עמ' קז-קח.
- בשעת הדחק כשאין בידו לישא אשה כעת-נראה שיש להתיר לו.
370. קשירת אשכי העגלים באופן שיבואו לידי עקרות. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, סי' ח, עמ' מו-נ.
- חולק בתש"א על הרב יוחנן זרחי, ואוסר לחברי טירת צבי לגרום סירוס לעגלים. בס' ט-י עמ' נא-נד חולק בתשי"ב על הרב ישראל ולץ, ואוסר להזריק סם סירוס לתרנגולים כדי שישמינו, ומותר רק ליטול את כרכולתם.
371. סירוס בעל חי שסורו רע ומזיק. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"י, סי' לד-לו, עמ' קצא-רג.
- יש להתיר לסרס סוס מזיק על ידי מכירה לעכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר לסרסו.
372. סירוס כלבה בשעת צורך גדול. פרץ לוין. **המעין**, מה, ג, תשס"ה, 68-70.
- תשובה להשגת הרב אליעזר שנקולבסקי על הרב שלמה אבינר שהתיר.
373. סירוס בהמה או תרנגולים. הרב צבי פסח פרנק. **הר צבי**, אה"ע, ח"א, סי' כז-כט, עמ' נח.
- תשובה לרב יקותיאל עזריאלי בתשי"ח, שאין לשחוט בהמה גם כשכיוצו את הגידים ולא את הביצים עצמם. בתשובה לרב ישראל וולץ דן אם מותר להזריק סם מסרס לתרנגולים כדי להשמינם.
374. בדיני סירוס. הרב דב ליאור. **דבר חכרון**, ח"א, אה"ע, סי' יח-כא, עמ' 39-44.
- הוראות לרפואה גניקולוגית אם לבצע טיפול ניתוחי או לכרות את הרחם. קשירת חצוצרות לאשה מבוגרת בגלל סיבות נפשיות או גופניות. גר צדק שנותחו שבילי הזרע שלו בעודו גוי מסיבה רפואית מותר בבת ישראל. פרטי ההלכות אם כהן עקר כתוצאה מטיפול כימותרפי יכול לשאת גיורת.
375. אשה שאסר לה הרופא להיכנס להריון. הרב חיים מאדאר, בתשמ"ט. **אור תורה**, תמט, תשס"ה, שפב-שפט.
- סדר הפעולות שיכולה לנקוט לפני התשמיש, אבל חלילה לשמש בכיס.
376. שימוש במון באשה שסובלת ממחלת לב וסכנה לה להתעבר. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב ישראל אריה זלמנוביץ, בתשי"א. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, סי' נא, עמ' רנו-רנז.
- מכיון שיש להם כבר ילדה, מותרת עד שתתרפא לשים ברחמה פתילה הממסה את הזרע.
377. בענין פצוע דכא. הרבנים משה כלפון ויעקב מאיר, בתרצ"ב. **זכור לאברהם**, תשס"ה, רטו-רטז.
- מי שביצו אינם שוים בגודלם רשאי לשאת בת ישראל.

378. בדין פצוע דכא. הרב שלמה משה עמאר, הרב עובדיה יוסף. **שמע שלמה**, ח"ג, אה"ע, סי' ג, עמ' רז-ריט.
- כתרו הרופאים אשך אחד ואמרו שלא נגעו בשבילי הזרע ומסוגל להוליד, יש להקל להתירו לבוא בקהל בספק פצוע דכא מותר.
379. חיתון גרושה לכהן פצוע דכא. הרב מנחם מנדל סנדרוביץ, הרב יוסף שלום אלישיב. **עצי בשמים** אה"ע, סי' א-ה, עמ' א-טז.
- מחמת כמה טעמים רצה תחילה לצדד שיוכל להכניסה לחופה בעודו פצוע דכא, ואחר כך יתרפא ולא תיאסר עליו. לדעת הגר"ש אלישיב המקל אין מזניחין אותו, אלא שלבסוף נתבררו פטים חדשים המעמידים בספק את ההיתר.
380. כפית פצוע דכא לגרש את אשתו. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב טוביה יהודה טביומי, בתרצ"ז. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, סי' ה, עמ' כו-לג.
- נעשה פצוע דכה על ידי חולי אחרי הנישואין, אין ללחוץ עליו להוציא את אשתו, רק לומר לו שראוי לחוש למחייבים זאת, ולפחות להימנע מחיי אישות.
381. נפל בו חולי שחין בראש אמתו כשהיה קטן, ונחסר פי האמה מעט אבל העטרה כמות שהיא. הרב יחיא צאלח. **פעולת צדיק**, ח"א, סי' קלח, עמ' צג.
- מותר לקהל בלי שום חשש.
382. ניתוח הערמונית. הרב צבי פסח פרנק, עם ביאורי הרב יוסף כהן ותשובות הרב איסר זלמן מלצר והרב אהרן יעקב קלפפיש. **הר צבי**, אה"ע, ח"א, סי' כא-כו, עמ' לט-נח.
- פעמים שאינו נאסר לבוא בקהל. אינו נפסל אלא כשנעשה על ידי פשיעה, ואפילו ממילא ולא בידים. עשוהו הרופאים כרות שפכה אינו נאסר.
383. ביאה בקהל של סריס מחמת הקרנות. הרב יעקב אפשטיין. **תחומין**, כה, תשס"ה, 88-96.
- רוב האחרונים נטו להקל, ולא להוציא אשה מבעלה בספק פצוע דכה או כרות שפכה. הספק הוא ברווק, או במי שהרופאים מסוגלים בכל זאת באמצעיהם להוליד ממנו.
384. היתר סריס מהקרנות לבוא בקהל. הרב יעקב אפשטיין. **חבל נחלתו**, ח"ד, סי' כג, עמ' 105-125.
- רוב האחרונים נטו בספק פצוע דכה להקל שלא להוציא אשה מבעלה, ולהחמיר ברווק. יש לעיין במי שנפגעו כליל איברי ההולדה, אבל לרופאים יש אמצעים שיוכל להוליד.
385. הבאה להינשא ונתגלה חשש ממזרות. הרב שלמה משה עמאר. **שמע שלמה**, ח"ה, אה"ע, סי' ה, עמ' קעט-קפה.
- יש להתיר לבת לבוא בקהל ה' מאחר שלדברי האם אמר לה הרופא שילדה בחודש השמיני, והיינו שבעה חודשים מלאים אחרי גירושה מבעלה הראשון.
386. עצה לספק ממזר לטהר זרעו. הרב מנחם מנדל סנדרוביץ. **עצי בשמים** אה"ע, סי' ו, עמ' יז-כ.
- אם יסכימו מורי הוראה מפורסמים יוכל בנו להיות מהזרעה מלאכותית וכשר, כי אינו נעשה ממזר רק על ידי ביאה בלבד.
387. מהימנות שם המשפחה לענין כהונה. הרב דב ליאור. **דבר חברון**, ח"א, אה"ע, סי' יג, עמ' 32-33.

- שם המשפחה כ"ץ אינו מהווה חזקה לכהונה. -בס"י יד פסק שפנויה האומרת לקראי נבעלתי אינה נאמנת, ובנה שתוקי המותר בגיורת. -בס"י טו הורה על עולי אתיופיה שיש לגיירם לחומרא לצורך נישואין, ואתיופית לא תינשא לכהן. -בס"י טז פסק שאין לחייב גבר במזונות לפי טענת פנויה שהוא אבי בנה. -בס"י יז עמ' 36-39 השיב על קביעת ממזרות לפני שנערכה בדיקת רקמות.
388. ניתוח פלסטי לקביעת מינו של הנולד. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' קנב, עמ' רמז-רמח.
- הנולד בלא איברי זכרות ונקבות אינו אנדרוגינוס, ואסור לרופאים לנתחו לסדר שייהיה כנקבה.
389. גבר ששינה את מינו לאשה. הרב שלמה גורן. **תרומת הגורן**, ח"א, סי' ב סק"ב, עמ' 123-125.
- הוא עבר על איסורים חמורים, ורק גוי הרוצה להתנהג כזכר אפשר לגיירו.
390. היתר לישא אשה אחרת כשלא קיים פרו ורבו. הרב חיים יהודה רבינוביץ. **שורת הדין**, ט, לט-מג.
- כשאשתו הפילה שלוש פעמים והוא רוצה ילדים-יכול לישא אחרת.
391. היתר מאה רבנים לנשתתית. הרב חיים ישכר דב גרוס. **שו"ת כתיבה לחיים**, ח"ב, סי' ז, ח, כו, עמ' כה-כט, סד-סו.
- מסכים בתרס"ז-תרס"ח לרבני רדזימין, גוסטיניץ וקרסטיר להצטרף להיתר. -בס"י ג עמ' ז-יא דן בחולה שהוכרח לאכול ביום כיפור והתישבה דעתו אם חייב אחר כך להתענות, או שכבר איבד את מצות העינוי מערב עד ערב ומותר לו לאכול גם בלי הכרח.
392. היתר מאה רבנים למי שנשתתתה אשתו ומאושפזת. הרב חיים ישכר דב גרוס, לרב משה גינז, בתרס"ח. **כתיבה לחיים**, סי' כו, עמ' סד-סו.
- פרטי ההיתר אחרי שיתן מזומן, ישליש שטר, ויתן ערבות למזונותיה לכשתצא מבית החולים.
393. היתר נישואין באשה נכפית ומורדת, או בהפקירה עצמה לזנות ונשתתית. הרב צבי פסח פרנק. **הר צבי**, אה"ע, ח"א, סי' יב-יז, עמ' כב-ל.
- לפי נסיבות השאלות מותר לבעל לשאת אחרת, ופעמים בהיתר מאה רבנים.
394. היתר נישואין לבעל שלא נפקד עשר שנים. הרב ברוך טולידנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' קנד, עמ' תמג-תמו.
- נדחית תביעת האשה שיגרשה מאחר שלדעת הרופא סיבת העקרות בבעל. -בס"י רפז עמ' תשנז-תשנח דן בטענת אשה שאין לבעלה גבורת אנשים והוכח כדבריה.
395. היתר חרם דרבנו גרשום למי שהרופאים לא מצאו מרפא להיתר חסר גבורת אנשים. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב בן ציון ליכטמן, בתש"ד. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, א, עמ' א-ט.
- מסרבת האשה להיפרד אף כי הוא חסר כח גברא, יש להתיר לו לגרשה בעל כורחה לפי הוראות בית הדין.
396. אלמן זקן שהציעו לו בחורה צעירה. הרב אברהם סאלם. **ויען אברהם**, ח"ז, סי' כו, עמ' ע-עא.
- בהרבה מקרים אפשר להתיר, ויעשה שאלת חכם.

397. אלמנה שמתו שני בעליה, ואחד מהם היה זקן מופלג. הרב אברהם יצחק סויבלמן.
שו"ת מהרא"י, סי' קא, עמ' שצה-ח.
- כשבועלה השני היה זקן מופלג אין לה דין קטלנית, ואין בה חשש ספק סכנה.
398. אשה שמתו לה שנים או שלושה בעלים. הרב צבי פסח פרנק, בתשי"ו. **הר צבי**, אה"ע, ח"א, סי' לה-לו, עמ' סח-סט.
- יש להתיר לה להינשא כי היו בכל פעם סיבות רפואיות שגרמו למותם.
399. חודשי הבחנה. הרב צבי פסח פרנק. **הר צבי**, אה"ע, ח"א, סי' לח, מ, עמ' ע-עא.
- יש להקל להשיא מיד אשה חולנית שתסתכן אם נישואיה יתעכבו.
400. בדיקת הריון כתחליף לג' חודשי הבחנה. הרב דב ליאור. **דבר חברון**, ח"א, אה"ע, סי' כג, עמ' 45-46.
- אין להתיר להשיא רק בזקנים, או אם הגיורת כבר בהריון.
401. היתר עגונות. הרב צבי פסח פרנק, עם ביאורי הרב יוסף כהן. **הר צבי**, אה"ע, ח"א, סי' סב, סג, סו, עמ' קכג-קכד, קלט-קמב.
- הורה להושיב בית דין להתיר עגונות שבעליהן נפצעו קשה במלחמה ושנים רבות אבד זכרם. בתש"ו השיב לרב שמואל יעקב גליקסברג בלודז, להתיר את אלמנות מי שנלקחו באושוויץ מבית החולים לשריפה.
402. היתר העגונות מאסון מגדלי התאומים. הרב מנחם מנדל סנדרוביץ, הרב זלמן נחמיה גולדברג. **עצי בשמים** אה"ע, סי' טו-טז, עמ' מד-נו.
- אפשר לסמוך על בדיקות דנ"א כדי להתיר את העגונות.
403. ביטול נישואיה של עגונה. הרב שאר ישוב כהן. **תחומין**, כה, תשס"ה, 108-116.
- לקה הבעל במחלת נפש קשה שקיננה בו עוד לפני הנישואין-הרי זה מקח טעות ורשאית להינשא בלא גט, מה גם שאחד העדים היה פסול. לפסק הדין הסכימו בעמ' 117-131 הרבנים שלמה משה עמאר, עזרא בר-שלום, ציון בוארון ועובדיה יוסף.
404. משודך שהשתטה. הרב יחיאל מיכל עפשטיין, בתרס"א. **ישורון**, טו, תשס"ה, תרכט-תרל.
- אין חובה על אבי הבת לקיים את השידוך, ואין עליו שום קנס.
405. הסתרת מידע בשידוכים. הרב יואל וד"ר חנה קטן. **תחומין**, כה, תשס"ה, 58-47.
- סיכום סוגי הבעיות שחייבים לגלותם לפני השידוך.
406. חובת הודעה על מום גופני לפני הנישואין. הרב דב ליאור. **דבר חברון**, ח"א, אה"ע, סי' יא-יב, עמ' 28-32.
- יש להודיע לבני הזוג לפני שנוצר אצלם קשר רגשי או להורים, ובפרט כשלאחד ההורים יש מחלה תורשתית.
407. נישואין כשיש במשפחה חולים. הרב מרדכי גרוס. **אום אני חומה**, ח"ב, סי' רח, עמ' שצ.

צדדי הספק מה יענה הנשאל כשיש במשפחה חולה אחד או שלושה, ופעמים עדיף שלא להשיב. -בסי' רט-רי עמ' שצא-שצב השיב על מי שהציעו לו שידוך עם אשה בת ארבעים ומעלה. -בסי' רלח סק"ב עמ' תיב הורה למעוברת לבקש רופאה לביצוע האולטרה סאונד. -בסי' רמג עמ' טטו הסתפק אם איש יטפל אצל רופאת שיניים

- בעירו. לא תלמד אשה התעמלות לגברים ונשים במושב זקנים, אבל פיזיותרפיה מותר. -בסי' רמד' עמ' תטז אוסר להתרפא אצל רופא המרבה במשמוש ידיים. -בסי' רמט-רנב עמ' חכ-חכב דן בנגיעה באשה לצורך רפואה סגולית. -בסי' רנג עמ' חכג אינו מתיר ללחוץ יד לקרובה אוטיסטית ככת י"ג. -בסי' רנד-רנה עמ' חכג-חכה אוסר למתלמדות רפואה למשמש בגופו של חולה שהתרפא.
408. שאלות יחוד באמבולנס. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ב, אה"ע, סי' ז, עמ' קפו-קפז. פרטי ההלכות לגבי התנהגות הנהג או החובש.
409. יחוד זקן שעבר ניתוח עם מטפלת לשרתו. הרב יצחק ארץ. **נטעי נעמנים**, תש"ס, ח"א, תצז-תקו. מכיון שאינו יכול במציאות לבעול אפשר להקל לו לקבל משרתת שתגור בביתו, ומוטב שתהיה נכרית לא נשואה.
410. ביקור אשה אצל רופא או איש אצל רופאה. הרב נסים הכהן. **מעשה נסים**, ח"א, סי' רמז, עמ' רג-רד. רצוי שכל אחד ילך לרופא בן מינו, או בליווי הבעל לטיפול פנימי.
411. ביקור אשה אצל רופא נשים. הרב יוסף בר שלום. **ויצבור יוסף**, ח"ה, סי' צז, עמ' שמב-שמז. לכתחילה תלך לטיפול אצל רופאה, אבל כשהרופא מומחה יותר-תלך עם בעלה או עם אשה אחרת.
412. הסתכלות בטומטום ואנדרוגינוס. הרב מרדכי גרוס. **אום אני חומה**, ח"ב, סי' יב, עמ' רמט. אין בהם איסור הסתכלות, אבל לא יגלו בשר למעלה מהמרפק מחשש שהם נשים. -בסי' נו עמ' רעט אסר גם לזקנים רדיו וטלוויזיה, אפילו בזמן מלחמת המפרץ. -בסי' ס עמ' רפב הביא דעות הפוסקים על קימה בפני אשה זקנה. -בסי' סו עמ' רעו התיר לגלח שערות שצמחו במצח. -בסי' פו עמ' ש נוטה להתיר נגיעה בידו ובגופו של חרש אילם על ידי המטפלת המיוחדת שלו.
413. נטילת כדורים לפני הנישואים כדי לעכב את ביאת הוסת. הרב יום טוב שורץ, לרב שלום נח ברוזובסקי. **אדני נחשת**, ח"ב, אה"ע, סי' ב, עמ' קפא-רג. אסור לכלה ליטול את הכדורים כמו שתית כוס של עיקרין המבטלת מצות פריה ורביה, אבל יש עצה להפסיק ג' שבועות לפני החתונה. -בסי' כב עמ' שג-דש דן בחליצת חרש.
414. ברכות אירוסין ונישואין שנאמרו בלחש. הרב בנימין אדלר. **פעמי יעקב**, נו, תשס"ה, קכז-קלג. רב זקן וחלש שלא עלה למקום החופה ובירך בלחש, אין צורך בדיעבד לחזור ולברך, ויכולים החתן והכלה להיכנס לחדר היחוד.
415. אב חרש במזונות בניו. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' קסח, עמ' רעו-רעט. יש מקום לחייבו במזונות. -בסי' קסט עמ' רעט-רפד דן באשה שנשחטית, אם נכסי מלוג שלה לבעלה. -בסי' קעב עמ' רצג-רצו פסק על הטוענת שאין לבעלה גבורת אנשים, שאינה נאמנת כשתובעת כתובתה.

416. היתר לאשה כנגד מנהג בעלה. הרב פנחס גולדשמידט. **מהדרין**, יז, תשס"ג, נג-עא. מטעמי בריאות מותרים לאשה בהריון מוצרי חלב ברוסיה בה יש חוק שהחלב חייב להיות מפורות בלבד, ואף על פי שבעלה החסיד אינו מסכים ודואג לעתידו הרוחני של הולד.
417. לימוד ועיסוק ברפואה נגד דעת אשתו. הרב יצחק זילברשטיין. **זכור לאברהם**, תשס"ה, תקלא-תקלד.
- פרטי ההלכות אם יכול לצאת לחוץ לארץ להשתלם יותר מחצי שנה, ואם יכול לעסוק ברפואה בישוב מרוחק ולבוא לביתו רק לשבתות.
418. התקנת שיני זהב לאשתו. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' קד, עמ' שב-שג.
- היתה זו חובת הבעל להתקין לה שינים קבועות, ולא יוכל לנכות הוצאה זו מכתובתה.
419. הוציא הוצאות לרפואות ומזונות משורכתו כשנפרדו, והסכימה להשתדך שוב, וכשהתרפאה חזרה בה. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' סו, עמ' קעט-קפא.
- חייבת להחזיר לו רק מה שהוציא עליה אחרי שהסכימה להשתדך לו שנית.
420. תביעת אשה לעזורת כי בגלל מחלתה קשה לה לטפל גם בבניו מאשתו הקודמת. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' רמ, עמ' תרמו-תרמו.
- אף כי התחייבה לטפל בבניו, אבל מכיון שחלתה ראוי שישכור משרתת לעזור לה.
421. הפילה כמה פעמים בעיר בעלה ושבה לבית אביה. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' קכד-קכו, עמ' שנ-שסד.
- אינה יכולה לטעון שמזלה בעיר אביה יגרם שלא תפיל, ויש לדונה כמורדת.
422. אלמנה שהשתתקה ובאה לגבות כתובתה בשבועה, וניכר ברמיזותיה שלא נטלה כלום משל בעלה. **שאלות ותשובות** הרשב"א החדשות מכתב יד, סי' קצא, עמ' קלד-קלה.
- דינה כפיקחת שנאמנת, ומה שאינה יכולה להישבע ולענות אמן-ישיבועה אחרים.
423. טענה האשה שלפני שמגרש שירפאנה ממה שהזיקה בתשמיש, וטוען הבעל שתקח כתובתה ברפואתה. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' רכה, עמ' תקצא-תקצג.
- חייב לרפאותה תחילה לפני שמגרשה, או שיתפשר עמה לתת לה יותר מכתובתה. -בסי' רלו עמ' תרלט-תרמא פסק שבחולי שיש לו קיצבה על הבעל לרפא את אשתו החולה לפני שיגרש. -בסי' רנא עמ' תרסו-תרסח התיר לבעל לשאת אשה שניה, כי לאשתו חדל אורח כנשים והבן שנולד לו ממנה חולני, ונדחית טענתה שישתדל תחילה ברפואתה. -בסי' רעח עמ' תשלז-תשלט פסק בתביעת חותן, שהחתן ישלם מה שהוציא לרפואת הנפטרת מנכסי הבן היתום.
424. חלתה בבית חמיה, ומשלא שלח בעלה למזונותיה ולרפואתה חזרה לבית אביה. **שאלות ותשובות** הרשב"א החדשות מכתב יד, סי' קעח-קפג, עמ' קכו-קלא.
- הדין עמה שאינה מורדת, ולא תשוב עד שישלם לה מה שלותה ואכלה למזונותיה ולרפואתה.
425. חלתה האשה ושלחה הבעל לבית אביה להתרפא מהנותר מנדוניתה, וכשתבריא יגרשנה. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' קצט, עמ' תקלז-תקמ.

- מתה ממחלתה אין הבעל יורשה, מפני שהוא מרד בה תחילה. בס"י רו עמ' תקנא-תקננ פסק בתביעת חותן מחתנו למכור את נדונית הנפטרת להחזרת התשלומים שהוציא לרפואתה, למזונות ולרפואת הילדים.
426. תשלום הוצאות בדיקת פוליגרף. הרב מימון נהרי. **שורת הדין**, ט, רפט-רצד. בעל שסירב להיבדק במכונת אמת-חייב לשלם על הבדיקה שעשתה שם אשתו.
427. מינקת בעלת תשובה. הרב שלמה משה עמאר, הרב שלום משאש. **שמע שלמה**, ח"ה, אה"ע, ס' יב, עמ' רטו-רכא.
- בת י"ח מעוברת שבעלה נפטר מניתוח-תישבוע שלא תניק כלל אחרי הלידה, וידיד בעל תשובה יוכל לשאתה אחרי שיקבל עליו את הטיפול בילד.
428. התובעת את בעלה על שאינו מקיים מצות עונה. הרב יוסף בן נאיים. **שארית הצאן**, ח"ב, ס' רלב, עמ' 302.
- מקובלת טענת הבעל שהוא חולה וחלוש, ועליה להמתין עד שיתרפא. בס"י רלו עמ' 306 -קנד הורה על אשה שנשתטת והבעל טוען שאינו יכול לחיות עמה ומבקש לגרשה. בס"י רמו עמ' 316 -קנט פסק, שלכתחילה לא יהיה עד הגט בעל מום.
429. תוקפו של הסכם גירושין במתחייב שירד מנכסיו. הרב יעזר אריאל. **שורת הדין**, ט, רצה-שיג.
- לא מתקבלת טענת הגרוש שחלה ואינו יכול לשלם מה שהתחייב לה בהסכם הגירושין.
430. אשה שאומרת שנאסרה לבעלה כשהיתה חילונית, ומגיל ט"ז היא מטופלת בכדורים פסיכיאטריים. הרבנים אברהם דב לוין, יהושע וייס, מרדכי אהרן הייזלר. **פסקי דין מבית דין ירושלים**, ט, שצא-שצד.
- פסק דין שאינה נאסרת על בעלה, והוא אינו צריך להאמינה.
431. נודע לבעל שלפני הנישואין נותחה האשה והוסר חלק מרחמה. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לבומבי, בתש"ה. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, ס' עו, עמ' שעח-שפא.
- יש לברר יותר אצל הרופאים מהי סיבת הניתוח ואם אכן לא גילתה לו, ויהיו לכך השלכות על הסדרי הגירושין.
432. הרוצה לגרש את אשתו מפני שחלתה. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב אברהם עקיבא רודנר. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, ס' פ, עמ' שצג-שצח.
- לעיתים רחוקות מתירים בתי הדין גירושין בעל כורחה ובתנאים מסוימים.
433. איש ואשה שגרו יחד בלי חופה וקידושין ואין לו גבורת אנשים. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, ס' נג, עמ' רסא-ערב.
- אף כי בשו"ת ויאמר מאיר, ס' לה, דן כממזרת את בתה מהבעל השני, נראים דברי רבני דמשק שלא היתה נשואה כלל לראשון.
434. הפקעת נישואין באשה שנשתטה בעלה, או כשטוענת שאין לו גבורת אנשים. הרב צבי פסח פרנק, לרב נחום דרייזין. **הר צבי**, אה"ע, ח"ב, ס' קפ, עמ' קסה-קעו.
- כשחלה עוד לפני הנישואין, יש להתירה בלא גט. כשבדקו הרופאים ומצאוה בתולה, מותרת להינשא בלי גט.

435. הטוענת למקח טעות בקידושין כי הבעל הסתיר ממנה שהוא חולה בסוכרת נעורים, וכעבור שנה וחצי איבד את ההכרה ונעשה צמח. הרב ציון בוארון. **שערי ציון**, ח"ב, אה"ע, סי' יא, עמ' קצו-רג.
- הקידושין בטלים בלי גט, בהסתמך גם על כך שהעדים היו פסולים.
436. פריון הגבר כעילה לגירושין. הרב אליהו בקשי דורון. **זכור לאברהם**, תשס"ה, רלו-רמב. מבוא לדיון אם עקרות בימינו היא סיבה לגירושין לאור ההתפתחות הגדולה של הרפואה, ואם ניתן לחייב את בני הזוג לפנות לטיפולים מלאכותיים.
437. שהו חמש שנים בלי ילדים, ונתברר בבדיקות שהמניעה ממנו. היא מבקשת גט, והוא טוען שתפרה מלאכותית ופרנסת הילד עליו. הרב עמרם טמסטיט. **עט סופר**, ח"ב, אה"ע, סי' י, עמ' רעא-רפה.
- מתקבלת טענת האשה, וכופין אותו לגרש. נראה שאין איסור בהפריה מלאכותית.
438. כפית גט בבעל עקר. הרב דוד בירדוגו. **שורת הדין**, ט, רסח-רפו. לא הוכח אחרי ה' שנים שהבעל עקר, ואם יקבל טיפולים רפואיים יש סיכוי שילד, על כן אין לחייבו בגט.
439. פתיה שאמרה שאחד בא עליה, והוא מכחיש וטוען שאין לו גבורת אנשים. הרב ברוך טולידנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' קמו, עמ' תכח-תל.
- קשה לחייבם בגט, אלא שהבעל הפתי קם מרצונו וגירשה-בסי' קפט עמ' תקיז-תקיח דן באלמנה פרוצה שילדה, וטוענת שהאב הוא מי שיעץ לה להפיל והביא לה סמים לזה.
440. הטוענת שאין לבעלה כח גברא ואינו מכחישא. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' קמ, עמ' תיד-תטז.
- כופין אותו לגרשה, אבל אין היא זוכה בשני הבתים שנתן לה בעבר.
441. קבלה גט מבעלה מפני שאין לו גבורת אנשים. הרב אשר חנניה, לרב אפרים גרינבלט. **שערי יושר**, ח"ג, אה"ע, סי' ג, עמ' שעו-שעז.
- כשהודה הבעל שאין לו גבורת אנשים ועדיין היא בתולה, מצריכים אותו לתת גט ולכן אסורה לכהן.
442. ברחא לארץ אשה שנתקדשה באירן בת ט"ז למי שאין לו גבורת אנשים ומסרב לתת לה גט. הרב ציון בוארון. **שערי ציון**, ח"ב, אה"ע, סי' טו, עמ' רטז-ריח.
- קידושה בטלים, ויכולה להינשא למי שתראה אם יסכימו גדולי הדור.
443. התובע לגרש את אשתו משום שלא ילדה ופסק וסתה, וטוענת שהיא חולה ברגליה וישקודם ירפאנה. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' ג, עמ' יא-יג.
- יכול לגרשה כשישלם לה כל הכתובה ותתראא במעות-בסי' טו עמ' לח-מא השיב על תביעת אשה לרופא פרטי כשיש בית חולים ללא תשלום.
444. חיוב רפואה לאשה שאינה רוצה לקבל גיטה. הרב מנחם מנדל סנדרוביץ. **עצי בשמים**, אה"ע, סי' לא, עמ' צז-ק.
- כשהאשה דורשת שלא בצדק להתקיים על ביטוח הבריאות שלו, אין אלו גירושין בעל כורחה.
445. אשת חרש שאינו שומע ואינו מדבר וטוענת מאיס עלי. הרב בן ציון מאיר חי עזיאל, לרב יוחנן זרחי, בתש"ד. **משפטי עזיאל**, תנינא, אה"ע, ח"ז, סי' קיב, עמ' תקנו-תקנט.

- אין לכפותו לגרשה ואין לכפותה לשבת עמו, וחייב במזונותיה.
446. רוצה להוציאה כי יש לה חטטין בראשה ולא הלכה לטבול. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' יח, עמ' מה-מח.
- צודקת האשה שידע חוליה וקיבל, ובכל זאת יכול לגרשה כי מפני הבושה לגלות ראשה לא הלכה לטבול.
447. נטען על המעוברת שזה ממנו והודה, וכעבור שנתיים טען שזה מקח טעות כי יש לה חטטין בראשה וריח רע. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' רכז, עמ' תקצ-תרב.
- מתקבלת טענת האשה שחלתה אחרי הנישואין מצער העיבור, ואם יטפל ברפואתה תתרפא בזמן קצר. בסוף נתרצה הבעל לכונסה ולהשתדל ברפואתה.
448. לא הכיר באשתו שהיא חולת ריאה עד שהתעברה, והוציא הרבה כסף לרפואתה ולקבורתה. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' כ, עמ' נב-נג.
- אינו צריך לשלם גם את המצבה, וישלמו הקרובים מעודפי נדוניתה. -בסי' לו עמ' קד-קו פסק דין על תשלומי הריפוי וההנקה במי שגירש את אשתו המעוברת. -בסי' מד עמ' קכה-קכח פסק דין על אלמנה שניזונית ומתרפאת עם בניה מנכסי הבעל, וזקנתם טוענת שתעשה זאת יותר בזול.
449. המסתכנת בלידה ותובעת גט. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' יט, עמ' מט-נב.
- היו לידותיה בניתוח קיסרי ובצער רב ורוצה לישא אחרת עליה לתשמיש, מתקבלת טענתה שרוצה גט.
450. קבע הרופא שרחמה צר ואינו יכול לשמש. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' קצז, עמ' תקלב-תקלד.
- נדחת טענת האשה שיקיים מה שהתנה עמה, וישלם לה רק נדוניתה.
451. הפילה תשע פעמים בהיותה בחודש השלישי. הרב ברוך אברהם טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' ער, עמ' תשכ-תשכג.
- צודק הבעל הרוצה לגרשה, ואינו צריך להוליכה לעוד קברי צדיקים ולאפשר לה מנוחה גמורה. -בסי' רעג עמ' תשכו-תשכח קיבל טענת בעל שהזקין וחלה, לגרש את אשתו הראשונה כי פרנסתו מספיקה רק לשניה.
452. גירש את אשתו משום שלא ילדה יותר מעשר שנים, והביא מכתב מרופא שהוא העקר. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' ע, עמ' קפז-קצא.
- אין סומכים על הרופאים להוציא ממון מהמוחזק, והצדק עם הבעל לשום לו כשעת הגירושין. -בסי' פו עמ' רמג-רמד השיב על מי שרוצה לישא אחרת כי לא נפקד עשר שנים, ולטענת האשה הוא העקר ועליו לשאת מי שכבר ילדה ולא בתולה. -בסי' קג-קד עמ' רצד-שא פסקים נוספים על מי שלא נבנה עשר שנים וטוענת האשה שהוא העקר.
453. דירת אילמת בחצר שבה גר המגרש. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' קפג, עמ' תקו-תקח.
- מחמת כמה טעמים יכולה לגור עם אחותה בקומה התחתונה, והמגרש יגור בעליונה.

454. נפלה לפני יבם שוטה שאינו רוצה לייבם. הרב ברוך טולידנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' ריח, עמ' תקעד-תקעו.
- יכול אביהם לדרת לנכסיו כי הוא היורש. בס"י ריט עמ' תקעו-תקעז פסק לקבל טענת שומרת יבם בעלת מום שאחי בעלה מאב שוטה ואינו רוצה לייבם, שתקבל את נדוניתה כדי להתפרנס מהריוח ותשמור על הקרן.
455. מסרבת להתיבם ליבמה האילם, ותובעת מזונות שלושת החודשים. הרב ברוך טולידאנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"א, סי' סז, עמ' קפא-קפג.
- אילם אינו ראוי לחליצה, ומכיון שמאוס עליה ליבום-לא תקבל מזונות שלושת החודשים. בס"י עא עמ' קצא-קצג פסק דין על יבמה שתתיבם לאח השלישי הפנוי, כי לגדול אין כח בשרירי בטנו, ולשני יש כבר אשה ובנים. גם סי' קלח בעמ' תיא-תיג על יבמה שנפלה לפני יבם קטן אילם.
456. יבם שנקטעה רגלו. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב יקותיאל יהודה הלברשטם. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' קפט, עמ' שמג-שמו.
- דיון אם לעשות חליצה. בס"י קצח עמ' שעה-שעו לא התיר בנסיבות השאלה תללות את ראיתה בדם מכה באותו מקום.
457. יבם שרגלו עקומה. הרב ברוך אברהם טולידנו. **שאלו לברוך**, אה"ע, ח"ב, סי' רעד, עמ' תשכט-תשל.
- דינה לייבם ולא לחלוץ אף כי ניטלה האם שלה, ואם מסרבת דינה כמורדת.
458. יבם איטר רגל שנקטעה רגלו השמאלית או שהיא עקומה או הפוכה. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"ג, סי' סא, עמ' קפט-קצה.
- יכול לחלוץ ברגל ימין של כל אדם.
459. בעניני חליצה. הרב צבי פסח פרנק. **הר צבי**, אה"ע, ח"ב, סי' ר-רה, עמ' רט-רכא.
- כשיש לו רטיה ברגלו, החציצה מעכבת החליצה. הוראות לביצוע חליצה כשהוא קיטע עם רגל מלאכותית, או בספק אם הוא איטר מלידה שאז יחלוץ גם בשל שמאל בזה אחר זה. היתר לשוק של זקוקה ליבום הנשואה לכהן ונסתורסה. כשדעתו מועטה, או באשת סריס שנפלה לפני יבם חרש. בס"י רח עמ' רכו התיר לשוטה שנאנסה להישאר עם בעלה.
460. חליצת אח סומא במקום שיש אחים אחרים שאינם רוצים לחלוץ. הרב אברהם יצחק סויבלמן, בתרל"ד. **שו"ת מהרא"י**, סי' קלב, עמ' תצ-תצב.
- מותרת לקבל חליצה מהסומא גם לכתחילה, אם יסכימו עוד שני רבנים מובהקים.
- 460א. איסור והיתר בבחירת מין היילוד. הרב מרדכי הלפרין. **אסיא**, עה-עו (יט, ג-ד), תשס"ה, עמ' 191-192.
- תיאור קצר של השיטות הרפואיות עם פסקי הלכה מגדולי הדור על בחירת מין העובר.
- 460ב. מעמד הלכתי של הנודר מהזרעה לאחר המוות לעניין ייבום, ירושה, יוחסין ואיסורי קרובים. הרב מרדכי הלפרין. **דברים שאין להם שיעור**, הוצאת צומת, תשס"ה, עמ' 159-180.
- דיון מפורט בשיטות הראשונים השונות בעניין יוחסין, ייבום וירושת היבם הנוגעים לצאצא של הזרעה מלאכותית לאחר מות האב.

ח. נזיקין, הפלות

461. תביעת פיצויים בערכאות. הרב משה אליהו ויינמן. **בית הלל**, כג, תשס"ה, פח-צ.
ילד שנפצע בעינו ולדעת הרופאים תשאר לו צלקת, רשאי לתבוע את העירייה שתשלם פיצויים על ידי חברת הביטוח.
462. גדר שוטה לענין עדות וגיתין וקידושין. הרב יהושע דומ"ץ קמניץ, הרב דוד צבי אוירבך מדובנא. **שו"ת מהרא"י**, סי' פו-פז, עמ' שנא-שסג.
בשלושה דברים מוחזק אדם לשוטה. -בסי' קב עמ' ת-תא פסק בהיתר נשתתית. -בסי' קו עמ' תיב- תיד היתר מאה רבנים בחרשת.
463. חוות דעת רפואית תמורת תשלום. הרב יצחק זילברשטיין. **צהר**, יד, שמח-שס.
רופא הנוטל שכר בטלה כשר להעיד. יכול פסיכיאטר יהודי להעיד בדיניהם גם אם הנאשם ייהרג על פיו. פסקים על טיפול בפגים.
464. מכונת אמת בהלכה. הרב יצחק צבי אושינסקי. **בית הלל**, כג, תשס"ה, מא-מז.
הבדיקה המסתמכת על תופעות פיסיולוגיות דינה כראיה נסיבתית, ואין להוציא ממון על פיה.
465. טען הלוה שביקר את המלוה בחוליו ופרעו. הרב ברוך טולידנו. **שאלו לברוך**, חו"מ, ח"א, סי' יז, עמ' נט-סא.
תבע הירוש את ההלוואה בודאי לפי פנקס אביו, יישבע הלוה היסת שפרע.
466. אשה שהלכה לתונס להתרפא ונפטרה שם. הרב מרדכי אמייס הכהן. **גדולת מרדכי**, ח"ב, חו"מ, סי' א-ב, עמ' שלג-שלח.
פסקי הלכה בדיני ממונות כיצד לחלק את הרכוש בין אחיה לצרתה, ומה דין המעות שנשלחו אליה לצורך ריפוי וקבורה.
467. דינא דבר מצרא בקנית דירה הסמוכה לזקנה כדי שנכדה ידור שם לסעדה. הרב יצחק שמואל שכטר. **ישיב יצחק**, ח"י, סי' מט-נב, עמ' ער-רפט.
על הלוקח להסתלק ממקחו ולאפשר למצרן לקנות את הדירה, כדי למנוע בכך סיכון הזקנה שייגרם על ידי העברתה למושב זקנים.
468. שכנים בעיר יכולים לעכב גידול תרנגולים בחצר. הרב אברהם בן חיים. **שו"ת משפטי חיים**, סי' כה, עמ' רכא-רמד.
יכולים השכנים למחות על רעש שאינו מקובל בשכונתם המפריע להם לישון, וכל שכן חולים או זקנים אפילו היו תחילה בריאים.
469. לעכב השכנים מגידול תרנגולים. הרב אברהם בן חיים. **מקבציאל**, לא, תשס"ה, שצב-תג.
חייב לסלק את תרנגולותיו כששכניו הזקנים או החולים מתלוננים שמפריע את מנוחתם.
470. רעש לימוד בישיבה המפריע לשכן חולה. הרב יעקב יהושע בוקסבוים. **מוריה**, שיא-שיב, תשס"ה, צב-צח.
פרטי ההלכות של פתיחת מוסדות לימוד ליד שכן חולה, ומתי יכול למנועם.
471. לימוד תורה בקול המפריע לשכן. הרב שלמה דייכובסקי. **שערי צדק**, ח"ו, 165-170.
שכן רגיש או חולה יכול לבקש מלומדי הישיבה שימנעו את קולם, או יימנעו מללמוד בשעות מאוחרות.

472. מפגעי רעש. הרב יצחק זילברשטיין. **צהר**, טו, תב-תה.
 צודקים השכנים המתלוננים על תינוק הבוכה הרבה בלילות, ויעצו הרופאים שלא להשתיקו כדי שייגמל בעצמו.
473. פתיחת מרפאת שיניים או מרכז רפואי בדירת מגורים. הרב אברהם בן חיים. **משפטי חיים**, ס' כח, עמ' רסא-ערד.
 יכולים השכנים לעכב כשהנכנסים עוברים בחדר המדרגות או בלובי הכניסה, אבל לא כשנעשתה כניסה נפרדת דרך הגינה או המרפסת.
474. רעש הבוקע ממרפאת שיניים הנמצאת בבית מגורים. הרב דב ליאור. **דבר חבורן**, ח"א, חו"מ, ס' לג, עמ' 135-136.
 יכול להרעיש כשזה סביר ומקובל. תלה שלט גדול על המרפאה כדי שלא יופרעו השכנים. -בס' צ עמ' 216 פסק שהמבטל תור אצל רופא שיניים מבלי להודיע מראש, חייב במחצית התשלום. -בס' צט, קא, עמ' 227, 230, חייב שובר משקפי חבירו לשלם לו את הנזק.
475. שכיב מרע שעשה צוואה ברמיזה כי נשתתק מחוליו. הרב ברוך טולידנו. **שאלו לברוך**, חו"מ, ח"ב, ס' קלד-קלה, עמ' תלב-תלה.
 מכיון שעדי הצוואה העידו שהיה צלול בדעתו ורק בגלל מחלתו הגיב ברמיזה, היא שרירה וקיימת.
476. אישור צוואה שנאמרה בעל פה. הרב ישראל שחור. **שורת הדין**, ט, שעג-שפה.
 ציוה החולה בימיו האחרונים את נכסיו לירידו הקרוב מזה שנים שדאג לריפוי וקבורתו והעידו הרופאים שאמר זאת בפניהם מיוזמתו, יש לקיים את רצונו.
477. צוואה מזויפת ותחת השפעה. הרב חיים שלמה שאנן. **עיונים במשפט**, ח"א, ס' לה, עמ' שכו-שלב.
 פסק דין על נוסחי צוואות שהמנוח הניח בעת שסבל בעיניו ולא ידע לכתוב.
478. נתן נכסיו לבנו במתנת בריא, חוץ מחצר אחת שנתן לבנותיו הנשואות. הרב ברוך טולידנו. **שאלו לברוך**, חו"מ, ח"ב, ס' קיג, עמ' שנב-שנה.
 לא מועיל מה שאמר בחוליו לחתנו שחזור בו מהמתנה לבנותיו, וקנו הבנות אף שלא הגיע השטר לידן.
479. חולה שצוה במתנת בריא כל נכסיו לבנו בתנאי שלא ימכור. הרב ברוך אברהם טולידנו. **שאלו לברוך**, חו"מ, ח"ב, ס' קלח-קלט, עמ' תנז-תסג.
 יש לבטל הצוואה, ולאפשר לאפוטרופוס חליפין שימכור נכס אחר לכיסוי חובות הבן.
480. חולה שצוה במתנת בריא בקנין מעכשיו בלשון שאינה מועילה במתנת בריא. הרב ברוך אברהם טולידנו. **שאלו לברוך**, חו"מ, ח"ב, ס' קמ-קמג, עמ' תסד-תעד.
 נכדת המוריש שהתאלמנה תקבל מהורשים את העליה למגוריה כפי שצוה זקנה.
481. שביית רופאים. הרב אליקים דבורקס, הרב יצחק יעקב וייס. **צהר**, יד, שסח-שע.
 מותר לרופאים לדרוש שכר גבוה יותר על עבודתם, ובלבד שלא יתקפחו חיי אדם.
482. חבל באשת איש ונותרו מעות מדמי הריפוי ששילם לבעלה. הרב חיים אמסלם. **מנחת חיים**, מהדו"ב, ס' קנ, עמ' שיו-שיח.
 נתנו לה תרופות חריפות והתרפאה יותר מהר ממה שאמדה, ספק אם המותר לה או לבעלה.

483. נתעטף בטלית בבית המדרש ושבר משקפיו של חבריו. הרב יצחק שמואל שכטר.
ישיב יצחק, ח"ה, סי' מד, עמ' שנא-שנו, ח"ו, סי' לו, עמ' רעז-רפ.
- בבית כנסת שמצויים בו רבים חייב לשלם שהיה עליו להזהר, אבל כשאין רבים מצויים והשני נכנס לתחומו אין להוציא ממנו ממון, ורק כשרגיל בכך יש לקונסו לפי ראות עיני הדיינים.
484. תשלום על כויות שנגרמו בעקבות שריפת חמץ. הרב דב ליאור. **דבר חברון**, ח"א, חו"מ, סי' קח, עמ' 238-240.
- נחלקו הדיינים אם חייב לשלם, וסוכם לעשות פשרה. -בסי' קט נפסק כמה ישלם תלמיד שחבל בשיניו של חבריו במהלך קטטה.
485. נפקד במצב של סכנה. הרב יצחק גרוסמן. **נהוראי**, תשס"ה, תרכה-תרלז.
- גדולי האחרונים נחלקו אם שומר שנאלץ לברוח לכפר בעת מגיפה חייב לשלם על הפקדון שנגנב.
486. הפלת עובר פגום. הרב נח אייזיק אהלבוים. **מנחת חן**, ח"א, חו"מ, סי' ח, עמ' רפא-רפח.
אין להפיל מי שיוולד שוטה, ולפני מ' יום יעשה על ידי נכרי. מותר להפיל כשיש סכנה לאם, ויעשה זאת רופא ישראל, אבל לא כשיצא ראשו.
487. הפלת עובר שאובחנה אצלו מחלה קשה. הרב משה צוריאלי. **תחומין**, כה, תשס"ה, 64-78.
לדעת רוב הפוסקים מותר להפיל במקום צער רב לעובר או להוריו.
488. הפלת עובר שעלול להיוולד בעל מום. הרב אברהם חפוטא. **מענה לשון**, מהדור"ב, ח"א, אה"ע, סי' ח, עמ' רד-רה.
- אין זו סיבה להתיר את ההפלה כשעברו ארבעים יום, ויש להתפלל שיוולד בריא ושלם.
489. הפסקת הריון והטיפול בילודים פגומים. הרב שמחה קוק. **בית הלל**, כג, תשס"ה, מח-נד.
- עובר דינו כנפש, אסור להפילו, ומחללים עליו את השבת. במקרים חריגים של פגמים, יש לשאול חכם אם בנסיבות האלו מותר להפיל.
490. השתדלות להציל עוברים שיש בהם חשש בני נדה וכדומה. הרב יוסף שלום אלישיב, לד"ר אלי יוסף שוסהיים. **קובץ תשובות**, ח"א, סי' רכא, עמ' תלח-תמ.
- יפה עושה אגודת אפרת שמנסה להציל עוברים מכל הסוגים.
491. אשת איש שנאנסה מישראל ונתעברה, ורוצה להפיל העובר כי הוא ודאי ממזר. הרב אברהם סאלס. **ויען אברהם**, ח"ה, סי' מב, עמ' קיד-קטז.
- במקום צורך יש פוסקים המתירים ובמיוחד על ידי גרמא, אבל לדינא זהו איסור חמור ואין לחפש לו היתרים אלא בשאלת חכם.
492. הפלות מסיבות כלכליות. הרב יוסף ציון אלמושנינו. **משיב כהלכה**, ח"א, סי' קא-קב, עמ' רכב-רכח.
- אסור לבצע הפלה בגלל מצוקה כלכלית, גם אם כבר קיימו מצות פריה ורביה. -בסי' קה עמ' רכט הביא את פסקו של הרב עובדיה יוסף, שאין לחייב ילדה בת י"ב לעבור בדיקת דם לשם קביעת אבהות.
493. דילול עוברים. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ג, סי' קל, עמ' רעג-רעז.
- יש כמה צדדים להקל על פי שלושה רופאים, ובגורל מי ינצל.